

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií, katedra sociologie

Eva Kroupová

**Vzdělaní věřící:
jak obhajují svou víru před vědou?**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Eva Kroupová**

Vedoucí práce: **Mgr. Vendula Řezáčová**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KROUPOVÁ, Eva. *Vzdělání věřící: jak obhajují svou víru před vědou?* Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2010. 61 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Vendula Řezáčová

Anotace

Bakalářská práce „Vzdělání věřící: jak obhajují svou víru před vědou?“ se zabývá problémem vztahu vědy a náboženství. První část práce představuje dva možné protichůdné názory na tento vztah. Ateisté jsou obecně toho názoru, že víra v Boha je iracionální a má negativní dopad na společnost. Teisté naopak poukazují na to, že víra se pouze jeví jako iracionální, vždyť k nejzásadnějším vědeckým objevům došlo právě díky křesťanství.

Druhá stěžejní část práce je věnována kvalitativnímu výzkumu vzdělaných příslušníků římskokatolické církve, který spočívá v analýze osmi polostrukturovaných rozhovorů, jež vypovídají o možných přístupech ke křesťanství. Respondenti v rozhovorech otevřeně popisují svůj vztah k náboženství, k Bohu a církvi jako instituci. Práce se dále zabývá vysvětlením různých náboženských prvků tak, jak je vnímají dotazovaní. Jedná se například o přeměnu hostie v tělo Kristovo, zmrtvýchvstání, zjevení či těhotenství Panny Marie.

V závěru práce se dočtete, jak se vzdělaným věřícím daří skloubit vědecké poznání s náboženstvím a jaký mají názor na vztah vědy a víry.

Annotation

This thesis „Educated believers: how do they defend their belief against science?“ focuses on the relationship between science and religion. First part includes two contradictory approaches to this relationship. Atheists generally regard belief in God as an irrational perspective, which has a negative impact on society. On the other hand, theists point out that belief only seems like irrational and that many Christian scientists came up with ideas, which led to significant scientific inventions and discoveries.

The second main part of the thesis contains a qualitative research of the educated members of the Roman Catholic Church. The research is based on an analysis of eight semistructured interviews, which represent possible approaches to Christianity. In the interviews respondents described their relationship to religion, to God and to the church as an institution. The following part of the thesis concentrates on explanations of diverse religious elements according to the unique reception of respondents, for example the transformation of wafer into the body of Jesus, the Recovery, the Revelation or Virgin Mary's gravidity.

In the conclusion you will find opinions of believers about relationship of science and religion and believers own ways of combining these two perspectives.

Klíčová slova

Věda, náboženství, vzdělání, víra, křesťanství, římskokatolická církev, teisté, ateisté, existence Boha, nadpřirozené jevy

Keywords

Science, religion, education, belief, Christianity, Roman Catholic Church, theists, atheists, God's existence, supernatural phenomena

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21.5.2010

Eva Kroupová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své konzultantce Mgr. Vendule Řezáčové za ochotu vést mě při této práci. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Karlovi Čadovi za jeho podnětné poznámky k výzkumu a také všem respondentům, kteří mi ochotně poskytli rozhovor.

Projekt bakalářské práce

Předpokládaný název práce:

Vzdělání věřící – Jak obhajují svou víru před vědou?

Formulace a vstupní diskuse poznávacího problému:

Má práce bude zaměřena na vzdělané věřící lidi. Konkrétně na stoupence římskokatolické církve, kteří studují vysokou školu. Toto téma jsem si zvolila, protože mě samotnou zajímá, jak se vzdělání věřící vypořádávají s nesouladem jejich znalostí a víry, případně jestli vůbec nějaký nesoulad pocítují. Jak se dá věda s náboženstvím skloubit, dá-li se? Jak římskokatoličtí křesťané vysvětlují konkrétní témata týkajících se nadpřirozených jevů? Jak tyto témata obhajují před vědou a před svým vlastním vzděláním?

Já osobně mezi vědou a vírou pocítuji inkonzistenci a domnívám se, že člověk tuto inkonzistenci může překonávat pouze tehdy, přiklání-li se více na jednu či druhou stranu problému, eventuálně přeskakuje-li z jednoho pólu na druhý podle momentální situace. „Většinou žijeme v sekulárních společnostech, kde argumenty postavené na Bibli či křesťanském zjevení nemají žádnou váhu a kde se mluví jiným jazykem než tím, který slyšíme v kostele. Místo aby se křesťané tomuto sekulárnímu světu postavili, volí většinou snadnější únik. Uchýlí se do křesťanské subkultury, kde sledují křesťanské zájmy. Pak vstoupí opět do světské společnosti, kde své křesťanství až do příští bohoslužby nevystavují na odiv“ [D'Souza 2009: 3].

Předpokládaná metodologie a cíle:

Nejdříve prostuduji literaturu týkající se tohoto problému a sepíši teoretické zázemí, které by mohlo odkrýt více pohledů na toto téma. Kontaktuji zhruba deset respondentů, které budu hledat metodou sněhové koule. S dotazovanými budu dělat polostrukturované rozhovory. Zaměřím se na témata, která se mi zdají být v největším kontrastu z pohledu vědy a víry, například těhotenství Panny Marie či přeměna hostie v tělo Kristovo. Navštívím i tři mše, na kterých bych mohla načerpat podněty pro témata k rozhovorům.

Cílem práce je objasnit nejen sobě, ale i ostatním, ať už vzdělaným, věřícím či vzdělaným věřícím, jestli a jak lze skloubit vědecké poznání s vírou.

Předpokládaná struktura:

Práce se bude skládat ze tří částí. První bude teoretické zázemí. Druhou částí bude samotný kvalitativní výzkum a poslední část bude závěr. V posledním úseku srovnám teoretickou s výzkumnou částí a vyvodím důsledky a závěry. Zatím nevím v jakém směru se budou závěry odebírat, protože vše závisí na zjištěních z výzkumu.

Orientační seznam literatury:

- Berger, P. 1997. *Vzdálená sláva: hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister & Principal: CDK.
- D'Souza, D. 2009. *Křesťanství a ateismus úplně jinak: skvělé křesťanství aneb co je na křesťanství tak úžasného?* Praha: IDEÁL.
- D'Souza, D. 2010. *Život po smrti: důkazy*. Praha: IDEÁL.
- Durkheim, É. 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH.
- Durkheim, É. 2004. *Společenská dělba práce*. Brno: CDK.
- Gallus, P. - Macek, P. 2006. *Teologická věda a vědecká teologie*. Brno: CDK.
- Grygar, J. 2001. *O vědě a víře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Grygar, J. 2002. *Svět vědy a víry: soubor tří přednášek, proslovených v letech 1990-1993, doplněných záznamem diskuzí*. Valašské Meziříčí: Aldebaran
- Kozák, J. 1924. *Essay o vědě a víře: příspěvek k problému náboženskému*. Praha: Gustav Voleský.
- Kryvelev, I. 1962. *Současná teologie a věda*. Praha: SNPL.
- Lauschmann, H. 1996. *Metainformatika čili Úvod do fyzikální teologie*. Praha: Paseka.
- Lužný, D. 1999. *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*. Brno: MUNI.
- Nešpor, Z. - Lužný, D. 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál.
- Nešpor, Z. - Václavík, D. a kolektiv. 2008. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: SLON.
- Nešpor, Z.: 2008. *Ne/náboženské naděje intelektuálů*. Praha: Scriptorium.
- Ondok, J. 2001. *Přírodní vědy a teologie*. Brno: CDK.
- Parsons, T. 1971. *Společnosti: vývojové a srovnávací hodnocení*. Praha: Svoboda.
- Polkinghorne, J. 2002. *Věda a teologie: úvod do problematiky*. Brno: CDK.

Suchov, A. - Garadža, V. 1975. *Věda a teologie ve 20.století: kritika teologických koncepcí vědy.* Praha: Svoboda.

Šubrt, J. 2006. *Talcott Parsons a jeho přínos soudobé sociologické teorii.* Praha: Karolinum.

Weber, M. 1998. *Sociologie náboženství.* Praha: Vyšehrad.

Konzultant: Mgr. Řezáčová Vendula

1. ÚVOD	11
1.1 OSOBNÍ MOTIVACE	12
2. NÁBOŽENSTVÍ DLE KARLA MARXE	13
3. NÁBOŽENSTVÍ DLE EMILA DURKHEIMA	13
4. NÁBOŽENSTVÍ DLE MAXE WEBERA	15
5. ATEISTICKÝ POHLED	16
5.1 KRITÉRIUM PRAVDIVOSTI	16
5.2 VĚŘÍCÍ Z NEVĚDOMOSTI	17
5.3 HYPOTÉZA O (NE)EXISTENCI BOHA	17
5.3.1 <i>Dva druhy agnosticizmu podle Dawkinse</i>	18
5.4 VYVRÁCENÍ NĚKTERÝCH DŮKAZŮ O EXISTENCI BOHA	19
5.4.1 <i>Důkazy Tomáše Akvinského</i>	19
5.4.2 <i>Ontologický důkaz</i>	21
6. ARGUMENTY ŘÍKAJÍCÍ „ANO“	21
6.1 VĚDA ZALOŽENÁ NA VÍŘE	21
6.1.1 <i>Idea racionálního kosmu</i>	22
6.2 PŘÍRODNÍ VĚDY A BIBLE	23
6.3 KŘESŤANSTVÍ A ROZUM	24
6.4 CÍRKEV JAKO INSTITUCE VZDĚLÁVÁNÍ	24
6.5 POTVRZENÍ NĚKTERÝCH DŮKAZŮ O EXISTENCI BOHA	25
6.5.1 <i>Důkaz ze zřetězení příčin</i>	26
6.5.2 <i>Ontologický důkaz</i>	27
7. Z TEORIE HURÁ NA PRAXI	27
8. METODOLOGIE	28
9. ANALÝZA	30
9.1 PŘÍSTUP VĚŘÍCÍHO K JEHO VÍŘE	31
9.2 VZTAH K BOHU	35
9.3 VYSVĚTLENÍ NÁBOŽENSKÝCH PRVKŮ	39
9.3 VZTAH K CÍRKVI	41
9.4 VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ	43
10. ZÁVĚR	45
POUŽITÁ LITERATURA	50
SEZNAM PŘÍLOH	53
PŘÍLOHY	54

1. Úvod

V této práci se budu zabývat problematičným vztahem vědy a víry. Velmi dlouho byl výklad stvoření a vývoje světa v biblickém podání dostačující, protože přírodní věda v dnešním pojetí neexistovala. Veškeré poznávání světa se ubíralo spekulativní cestou. Zkraje probíhalo vše v harmonii, prvními učenci v moderním pojetí byli hlavní představitelé náboženských směrů. Tato jednota trvala ale jen do chvíle, kdy začala být přírodní věda o krok napřed. Sebejistotu přírodní vědy 19. století náležitě vyjádřil francouzský matematik a fyzik Pierre Simon de Laplace, autor knihy o nebeské mechanice, která pojednává o jevech na Zemi i na nebi na základě gravitačního zákona. Laplace daroval jeden exemplář svého díla Napoleonovi, který mu po přečtení knihy sdělil, že v ní nenašel ani zmínku o Bohu. Laplace mu na to odvětil, že tuto hypotézu nikde nepotřeboval [Grygar 2002: 13, 47]. Ateističtí vědci jsou tedy velice sebevědomí a dávají přímočaře najevo, že náboženství je zbytečné.

Co je to vlastně náboženství? Definice tohoto pojmu je vcelku problematická. Bylo jich vymyšleno a napsáno již hodně, ale všechny v sobě odrážejí hlavně teorii, v jejímž kontextu byly vytvořeny. Nejoblíbenější a nejčastěji používanou definicí mezi sociology je Durkheimova definice [Nešpor, Václavík et al. 2008: 121, 122]. „...náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, to jest k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev“ [Durkheim 2002: 55,56].

Chtěla bych objasnit, jak někteří vzdělání věřící dokáží skloubit jejich znalosti s křesťanstvím, jak se vypořádávají s inkonzistencí vědy a víry, jestli vůbec nějakou inkonzistenci pocítují. Konkrétně jsem se zaměřila na stoupence římskokatolické církve, jelikož křesťanství je mi jako náboženství nejbližší a jsem s ním nejvíce obeznána. A také samozřejmě proto, že Římskokatolická církev je vůbec největší církví v České republice. Myslím si, že spousta lidí hledá odpovědi na otázky o smyslu bytí. „Cítí, že potřebují, aby jejich život měl vyšší smysl, ale nejsou si jistí, kde jej hledat. Slyšeli sice o křesťanství a Bohu, ale nemohou náboženskou víru skloubit s rozumem a vědou – víra se jeví jako nerozumná, a proto neudržitelná“ [D'Souza 2009: 5].

Na začátku teoretické části okrajově uvádím sociologii náboženství Karla Marxe, Emila Durkheima a Maxe Webera (kapitoly 2-4). Pak představím možný

ateistický pohled vědců, který budu ilustrovat převážně na knize Boží Blud od evolučního biologa Richarda Dawkinse, protože tato kniha vyvolala ve společnosti velký poprask (kapitola 5). V další části práce představím opačný pohled. Využiji k tomu hlavně knihy Jiřího Grygara, známého českého astronoma, který je křesťan. A dále také knihu Dineshe D'Souzy, který poutavě hájí křesťanství a oponuje ateistům (kapitola 6). Tyto moderní autory jsem volila, protože mne zaujal jejich styl psaní a diskutování a také kvůli tomu, že kdo jiný by měl argumentovat v práci pojednávající o nynějších vzdělaných věřících než současní autoři?

Základní výzkumnou otázkou, kterou si kladu, je „Jak obhajují vzdělaní věřící svou víru před vědou?“ Zajímá mne tedy, jak víru vysvětlují a chápou. Jak se jim daří udržovat ji ve stavu, který není v rozporu s jejich vzděláním a jejich vědomostmi. Pokouším se tedy o objasnění úhlu pohledu věřících na tuto problematiku a jeho následné interpretování na základě analýzy osmi pořádaných polostrukturovaných rozhovorů.

Závěrečné výsledky analýzy by tedy mohly být přínosem pro všechny nevěřící lidi, ať už ve smyslu pochopení věřících či ve smyslu inspirování se jimi.

1.1 Osobní motivace

V této práci se chci zaměřit na vztah vědy a křesťanství, protože bych do této oblasti chtěla více proniknout a pokusit se jí porozumět. Já osobně bych se nejspíše zařadila mezi agnostiky hlásící se ke slabému agnosticizmu. Nemohu s jistotou říci, že Bůh existuje, ale ani nemohu s jistotou říci, že Bůh neexistuje. Já to nevím, ale připouštím, že obě varianty by mohly být možné. „Na tom, když je někdo agnostik v případech kdy nemáme důkazy pro to ani ono, není nic špatného. Je to celkem racionální postoj“ [Dawkins 2009: 67].

Domnívám se, že mé duševní rozpoložení je způsobeno společností, ve které žiji. „Identita je jev, který je výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti“ [Berger, Luckmann 1999: 171]. Jsem zcela jistě ovlivněna výchovou rodičů, kteří nevyznávají žádné náboženství. Jsem ovlivněna i studiem, ve kterém se o Bohu většinou nemluví, ale o fyzikálních, chemických, biologických a matematických zákonech velmi často. Má identita se tedy utvářela během různých sociálních procesů. Jakmile byla vytvořena, byla „udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy“ [Berger, Luckmann 1999: 170, 171].

V mém okolí se ale vyskytují jedinci, kteří jsou věřící i přesto, že žijí ve stejné společnosti jako já. Oni dokáží vztah vědy a víry i v dnešní společnosti skloubit. A mě by zajímalo jak. Tito lidé mají identitu vzdělaného člověka a zároveň identitu křesťana. Tyto identity se zjevně nevyklučují, naopak se nějakým způsobem musejí prolínat, protože je těžko lze striktně oddělit. V případě, že se někdo snaží tyto identity separovat, žije dvojí životní styl, který odporuje učení Bible [D'Souza c.d.: 3].

2. Náboženství dle Karla Marxe

Karel Marx se v žádném ze svých děl nezabýval výhradně náboženstvím, ale celkovým východiskem pro něj byla jeho kritika. Snažil se nereálně a ve své podstatě i ideologicky potlačit tradiční náboženství. U Marxe se projevil modernistický postoj v nekompromisní kritice náboženského odcizení, ten ústil k vyjádření představy o společnosti nábožensky osvobozené, ke které je možné dojít pouze díky dělnické třídě. To je totiž „nový mesiáš lidských dějin“, který vznikne „globální sociální revolucí“ [Lužný 1999: 23, 24]. Marx byl silně ovlivněn osvícenstvím a pevně věřil v pokrok. Ludwig Feuerbach si podle něj neuvědomuje, že náboženství je produktem společnosti a tudíž je jeho kritika pouze abstraktní. Marx si myslí, že místo kritiky náboženství je potřeba podrobit kritice společenské podmínky, které přispívají k produkci náboženství, a ty poté odstranit [Lužný c.d.: 25]. „Skutečnost, že se světský základ odpoutává sám od sebe a ustavuje jako samostatná říše v oblacích, se dá totiž vysvětlit právě jen tím, že tento světský základ je sám rozpolcen a že je sám se sebou v rozporu. Tento základ musí tedy být nejprve ve svém rozporu pochopen a potom odstraněním rozporu prakticky revolucionován“ [Marx 1967: 133].

„Základní Marxův dějinný výhled vycházel z očekávání brzkých radikálních společenských změn, jejichž předpokladem měl být rozvoj vědeckého poznání skutečnosti a odmítnutí všech forem „falešného vědomí““ [Lužný c.d.: 29, uvozovky v originále]. „Náboženství je povzdech utiskovaných tvorů, cit bezcitného světa, duch bezduchých poměrů. Je to opium lidu“ [Marx c.d.: 59].

3. Náboženství dle Emila Durkheima

Émile Durkheim se o problematice náboženství zmiňuje v několika svých pracích. Cítí se trochu zmatečně a nejistě, protože staré principy už dost dobře nefungují. Bylo by zapotřebí „nového náboženství“, o které se pokoušel August Comte,

ale neuspěl, protože se ho snažil založit na základě mrtvé minulosti. Kdežto dle Durkheima je potřeba, aby nové ideály a myšlenky vznikly ze života samotného, ne ze vzpomínek [Durkheim c.d.: 461]. Nemůžeme ale předpokládat, že náboženství by zcela zaniklo, „bohové jako symbolické vyjádření národů umírají pouze tehdy, když umírá národ. Moderní společnost si utváří svou vlastní formu náboženství a tou je víra v pokrok, svobodné bádání a svoboda vyznání [Lužný c.d.: 41]. „Neexistují nesmrtelná evangelia, ale není nutné se domnívat, že by lidstvo nebylo schopné vymyslet si nová“ [Durkheim c.d.: 461].

Od konce 18. století myšlení ve Francii v závoji osvícenské kritiky náboženství řeší problém jak lze bez náboženského dohledu udržet řád a morálku ve společnosti. Tato otázka byla nastolena i „v pozadí revolučního náboženství rozumu, Saint-Simonovy koncepce Nového křesťanství i Comtova náboženství lidstva“. Samozřejmě i Durkheim se snaží přijít na to jak se vyhnout desintegraci společnosti, která byla dříve stmelována náboženstvím, jenž je s nastolením moderní vědy v úpadku [Keller 2007: 221]. Pokud připouštíme zcela specifický charakter náboženského myšlení a domníváme-li se, že jeho zásadním principem je hlásat svými metodami určitý aspekt skutečnosti, který věda nevidí, odmítáme tím skutečnost, že by někdy náboženství nemělo být spekulativní. Náboženské myšlenky pojednávají o realitě, o které stejně tak pojednává i věda: příroda, člověk, společnost [Durkheim c.d.: 462]. „Náboženství se snaží převést tyto skutečnosti do srozumitelného jazyka, který se svou povahou nijak zásadně neliší od jazyka vědy. V obou případech jde o nalezení vzájemných vnitřních vztahů a souvislostí mezi věcmi, o jejich klasifikaci a systematizaci“ [tamtéž].

I některé základní vědecké pojmy mají svůj původ v náboženství, jen je věda musí upravit a zpracovat tak, aby je mohla používat. Náboženství se vlastně od vědy odlišuje jen metodologickou vytříbeností, věda má kritického ducha a snaží se vyhnout všem předsudkům, ale jinak usilují o to samé; „vědecké myšlení je pouze dokonalejší formou myšlení náboženského“. Je tedy logické, že náboženství je na ústupu, protože věda se dokáže lépe zhostit svých úkolů [Durkheim c.d.: 462, 463]. Durkheim byl přesvědčen o tom, že moderní společnost je odlišná od minulých forem života. Náboženství je dle něj obsahem kolektivního vědomí, které prostupuje celou společností, mezi sociálním a náboženským není rozdíl. Náboženství je velmi významným faktorem při integraci jedince do společnosti a také při udržení sociální

solidarity. Tradiční víra ale ztrácí svou autoritu a moc nad jedincem, protože je podrobována kritickému zkoumání [Lužný c.d.: 36-39].

Spousta lidí odmítá myšlenku podřízení duchovního světa vědě. Věda se stále pokouší uchopit náboženské a morální jevy, a setkává se s velkým odporem, ale i přesto se stále pokouší dál, což naznačuje, „že i poslední překážka padne a věda ovládne i tuto zapovězenou oblast“. V tom vlastně spočívá rozpor mezi náboženstvím a vědou, je o něm totiž rozšířená špatná představa. Obecně panuje názor, že věda náboženství popírá, ale náboženství existuje. Jak by mohla věda popírat nějakou skutečnost? Už tím, že se věda snaží náboženství zkoumat a vykládat, jej vlastně předpokládá. K problému konfliktu dochází v jednom jediném bodě a tím je spekulativní funkce náboženství. Vědě nevádí samotná existence náboženství, ale jeho právo vynášet dogmatické soudy o skutečné povaze věcí [Durkheim c.d.: 463].

Aby mohl člověk víru mít, musí si vytvořit její teorii, musí si ji nějak zdůvodnit a pochopit ji. Ta se samozřejmě musí opírat o poznatky ze sociálních věd, psychologii a přírodní vědy. I ta nejvíce racionální náboženství se nikdy neobejdou bez spekulací. Nemůžeme popřít nic, co věda dokazuje a naopak dokázat něco, co věda popírá. Věda vystupuje proti víře a neustále ji kontroluje a podrobuje kritice pod drobnohledem a dá se odhadnout, že tato kontrola bude mít stále větší vliv a účinek [Durkheim c.d.: 464].

4. Náboženství dle Maxe Webera

Jedním ze základních problémů Weberovy sociologie byla funkce náboženství v moderní společnosti. Weberova sociologie náboženství se zabývá způsoby, kterými se prosazuje racionalizace. Taková analýza je překvapivá z hlediska toho, že náboženství bývá většinou označováno jako protiklad racionálního uvažování, podle Webera však k racionalizaci životního stylu velmi přispěl vývoj náboženských představ [Keller c.d.: 268]. Weber ve své sociologii náboženství rozebírá především vztah mezi ekonomickou racionalitou a představami náboženství [Weber 1998: 121]. Smysl náboženství se čím dál více oprostuje od praktického využití, tím vzniká jakýsi protiklad, kdy se vztah k Bohu racionalizuje, zároveň se ale iracionalizuje. Racionalizuje se ujasněním idejí o vztazích, které jsou možné mezi jedincem a Bohem, iracionalizuje se odkloněním od praxe z ekonomického pohledu [Keller c.d.: 268].

Náboženství je vlastně velice logické když ho srovnáme s magií, která převážně působila předtím. K racionálnějšímu světu dopomohla i výměna magiků za kněží

[Keller c.d.: 269]. „Vývoj k systematizaci a racionalizaci spásných hodnot vede k odstranění rozporu mezi mimořádným náboženským zážitkem v podobě extáze a každodenním profánním životem“ [tamtéž]. Max Weber vidí v náboženství instrument k racionalizaci a uspořádání života. Je to tedy snaha o vyloučení magického světa ze světa náboženství a o vytvoření logického světa, který bude lidem nabízet určitý systém. Pocit potřeby náboženství, které hlásá určitou etiku, má dle Webera tři zdroje:

- Sociální situace diskriminovaných.
- Snaha intelektuálů pochopit svět a najít cestu z vnitřního duševního omezení.
- Racionalismus buržoazie, která považuje svůj život jako by ho měla za odměnu .

Tím, že se v náboženská víře vyznává určitá racionalita, si vytváří svůj vlastní specifický svět a život vyznavačů víry se pak stává více systematizovanější [Keller c.d.: 271].

5. Ateistický pohled

5.1 Kritérium pravdivosti

Hlavní důvod proč vzniká rozpor mezi náboženstvím a vědou spočívá v kritériu praxe. Na toto kritérium se totiž můžeme spolehnout, protože nám dává možnost s jistotou posoudit pravdivost teorie. Náboženství se aplikaci tohoto kritéria vyhýbá, protože ví, že by pro něj bylo zhoubné [Kryvelev 1962: 193]. Když přijde na diskuzi vědy s vírou, tak se teisté stále ohání argumentem, že důkazy podložené vědou jsou v náboženských otázkách naprosto nepodstatné. Zkuste si jen představit, kdyby se třeba podařilo získat DNA, která by dokazovala, že Ježíš opravdu nemá žádného biologického otce. Myslíte si, že by věřící pořád byli toho názoru, že vědecké důkazy nepotřebují? Ne, určitě ne! To je spíše komická představa. Kdyby se vskutku někdy nějaké důkazy objevily, zcela jistě by se teologům hodily [Dawkins 2009: 81].

Zdá se, že Dawkins je přesvědčen o tom, že lidé uznávající náboženství nedychtí po ničem jiném, než aby už konečně někdo dokázal vědecky potvrdit různé aspekty náboženství a oni pak mohli říct: „Vědo, vidíš?“

5.2 Věřící z nevědomosti

Dawkins se hned v úvodu své knihy velmi odvážně pouští do debaty o dětech, které jsou svými rodinami vedeni k víře již od útlého věku, což je samozřejmě běžná praktika. Když se dítě narodí rodičům, kteří vyznávají křesťanství, nechají ho pokřtít. Jeho život je od té doby vírou víceméně ovlivněn, protože vyrůstá v přímém kontaktu s věřícími lidmi, kteří se většinou řídí dle určitých tradic a pravidel. Dawkins sebejistě hlásá, že si je jistý tím, že mnoho lidí bylo vychováno v určitém náboženství, které jim vlastně vybrali rodiče a jsou v něm nešťastní. Nebo dokonce, že mu nevěří nebo si dělají starosti se špatnostmi, které jsou páčány pod záštitou tohoto vyznání. Je přesvědčen o tom, že tito lidé by se náboženství nejraději zřekli, ale neuvědomují si, že mohou. Autor vysvětluje čtenářům, že by se nikdy nemělo mluvit o „katolickém dítěti“, nýbrž o „dítěti katolických rodičů“ [Dawkins c.d.: 22-25].

5.3 Hypotéza o (ne)existenci Boha

Existence Boha je snad nejčastěji diskutované téma ve vztahu k náboženství. Nejběžnější otázka, kterou říkají nevěřící lidé, zní: „Jak můžeš věřit v Boha, když jsi ho nikdy neviděl? Vlastně když ho nikdy nikdo neviděl?“ Richard Dawkins si myslí, že hypotéza o Boží existenci je běžná vědecká hypotéza jako každá jiná, kterou je třeba též řádně analyzovat a definuje ji takto: „...*existuje jakýsi nadčlověk, nadpřirozená inteligence, která úmyslně vyprojektovala a stvořila vesmír a všechno v něm, včetně nás*“ [Dawkins c.d.: 51, kurziva v originále]. Dle Dawkinse je existence nebo neexistence nějaké „kreativní superinteligence“ rozhodně badatelský problém, ačkoli v praxi ho prozatím neumíme vysvětlit. Totožně je to s reálností či nereálností všech příběhů o zázraku, díky kterým náboženství ohromuje masy teistů [Dawkins c.d.: 80]. Autor se tedy domnívá, že jednoho dne budou vědecky podložené odpovědi například na otázky těhotenství Panny Marie nebo zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Dawkins zdůrazňuje, že nevyvrací žádného konkrétního boha, „žádného staříka sedícího na mráčku“, ale napadá „cokoli nadpřirozeného“ [Dawkins c.d.: 56, 57].

5.3.1 Dva druhy agnosticizmu podle Dawkinse

Evoluční biolog se pokouší obhájit svůj názor o vědecké hypotéze (ne)existence Boha předložením dvou druhů agnosticizmu. „Dočasný agnosticizmus v praxi a trvalý agnosticizmus v principu“. Ten první spočívá v tom, že na otázku neznáme odpověď, ale jsme přesvědčeni o tom, že jednou ji znát budeme. Odpověď zatím neexistuje, protože nemáme dostatečné důkazy nebo protože jsme zatím neměli čas si je řádně promyslet a pochopit. Druhý je pro otázky, na které nemůžeme nikdy jednoznačně odpovědět, i kdybychom měli milióny důkazů. V tomto případě totiž neplatí obecná představa důkazu, který by se dal na otázku aplikovat. Dawkins uvádí pro příklad filozofickou otázku, jestli vidíte stejnou červenou jako já. Je pravda, že na tuto otázku se hledá špatně odpověď už proto, že si to nebudeme moci nikdy ukázat. Barva se slovy moc dobře popsat nedá, takže pokud by se naše představy červené mýjely, nikdy bychom si to nemohli dokázat. Někteří vědci jsou si jisti tím, že otázka existence Boha přísluší právě do této neuchopitelné kategorie, z čehož vyvozují, že obě možnosti, tedy existence Boha i jeho neexistence, mohou být obě se stejnou pravděpodobností pravdivé. Je to takřikajíc „padesát na padesát“. Richard Dawkins je ale přesvědčen o tom, že tato hypotéza jednoznačně náleží do kategorie, kterou můžeme uchopit a můžeme tedy nalézt zcela jasnou odpověď na otázku, jestli Bůh existuje.

Dawkins představuje „škálu pravděpodobností“ a jako body na ní slouží pohledy lidí na existenci Boha. Na prvním místě je teista stoprocentně přesvědčený o Boží existenci. Na druhém je člověk, který si není stoprocentně jist, ale silně v Boha věří. Na třetím místě je agnostik, který se ale spíše klaní k existenci Boha. V dalším bodě je agnostik zcela nerozhodný a následuje agnostik, který se spíše klaní k neexistenci. Na šestém místě je běžný ateista, který si myslím, že Bůh neexistuje a na poslední příčce je extrémní ateista, který je zcela přesvědčen o neexistenci Boha. Tato poslední kategorie do škály zařazena pouze z důvodu zachování symetrie s první kategorií, protože je ve skutečnosti téměř prázdná oproti kategorii první.

Touto „škálou pravděpodobností“ chtěl Dawkins říci, že funguje dobře pro dočasný agnosticizmus, ale pokud bychom do jejího středu chtěli umístit agnosticizmus trvalý, bylo by to špatně. Agnostici z trvalé kategorie totiž říkají, že na otázku existence Boha nemohou naprosto nic říct. Ta otázka nelze zodpovědět a tak by měli zařazení na tuto škálu tvrdě odmítnout. Autor opět pro přiblížení ilustruje téma na filosofické otázce s barvami. Když nemohu zjistit, jestli je vaše červená stejná jako moje zelená,

neznamená to, že se v tomto případě vyskytuje nějaká padesátiprocentní pravděpodobnost. Na tuto absurdní tezi zkrátka nelze aplikovat pravděpodobnost. Nemůžeme přeskakovat z předpokladu, že na otázku Boží existence nelze odpovědět, k závěru, že jeho existence i neexistence je stejně pravděpodobná. Nesejde na tom, jestli můžeme Boha vyvrátit, ale na tom, jestli je jeho existence pravděpodobná. Nemáme důvod předpokládat, že když Boha nemůžeme ani dokázat, ani vyvrátit, tak na 50 % existuje [Dawkins c.d.: 68-75].

5.4 Vyvrácení některých důkazů o existenci Boha

Dawkins nás tedy nejdřív skálopevně přesvědčuje o tom, že na otázku existence Boha lze nalézt jednoznačnou odpověď a teď se chystá vyvracet argumenty o Boží existenci. Chce nás tedy zpracovat k tomu, abychom nejprve připustili, že se dá říct jasně ano nebo ne a potom nám bude předsouvat odpověď znějící ne.

5.4.1 Důkazy Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský, kterého Dawkins nejspíše napadá proto, že je to asi největší teologická autorita v římskokatolické církvi, ve 13. století postuloval pět důkazů o existenci Boha. Richard Dawkins o nich tvrdí, že vlastně nic nedokazují a jsou bezduché. První tři jsou dle něj to samé, ale pokaždé řečeno trochu jinak. Všechny obsahují bezmezný regres, čili „odpověď na otázku vyvolává předešlou otázku“.

Prvním důkazem je důkaz z pohybu, který říká, že všechno musí mít svého hybatele, protože bez něj se nemůže pohybovat. Něco tedy muselo udělat první krok a to něco označíme za Boha. Druhý je důkaz ze zřetězení příčin říkající, že všechno je něčím zapříčiněno. Musí tedy být nějaký prvopříčina, kterou nazveme Bůh. Poslední regresní je kosmologický důkaz poukazující na fakt, že musela být doba, kdy ještě nic neexistovalo, teď ale existují hmotné věci, tudíž je muselo něco stvořit a tomu něčemu říkáme Bůh.

Dawkins konstatuje, že všechny tyto argumenty se opírají o vidinu nekončícího regresi, k jehož ukončení je třeba domáhat se Boha. Naprosto nekompetentně se v nich předpokládá, že Boha samotného se regres netýká [Dawkins c.d.: 98,99]. Tento fakt komentuje i Bertrand Russell, který je toho názoru, že jestliže všechno musí mít

prvopříčinu, musí ji mít i Bůh. Jestliže jí Bůh mít nemusí, pak ji nemusí mít ani svět. Vlastně není ani důvod, proč by svět nemohl vzniknout jen tak bez příčiny, nebo proč by nemohl existovat od nepaměti. Nemůžeme se ani domnívat, že by svět vůbec musel mít nějaký začátek [Russell 1961: 8]. Dawkins pokračuje ve své argumentaci tím, že

i kdybychom si vymysleli někoho, kdo nekončící regres zakončí a pojmenovali ho a to všechno z pohnutky, že se bez toho zkrátka neobejdeme, nemáme v žádném případě důvod mu připisovat jakékoliv vlastnosti, jakými se většinou Bůh obdaňuje. Mimochodem logici si prý nenechali ujít fakt, že „vševědoucnost a všemohoucnost“ se navzájem vylučují [Dawkins c.d.: 99]. „Je-li Bůh vševědoucí, musí dopředu vědět, jak zasáhne, aby pomocí své všemohoucnosti změnil chod dějin. To ale znamená, že si svůj zásah nemůže rozmyslet, což znamená, že není všemohoucí“ [tamtéž].

Dalším důkazem Akvinského je důkaz stupňovitého uspořádání jsoucna, který říká, že věci na světě jsou různé, existují tedy jisté stupně dokonalosti. My tyto stupně umíme posuzovat jen při srovnání s nějakou maximální hodnotou. Někteří lidé jsou dobří, jiní špatní, v nás tedy být nejvyšší hodnota nemůže. Musí tedy existovat nějaké maximum, které určuje stupně dokonalosti a tomuto maximu budeme říkat Bůh. Tohle není podle Dawkinse žádný důkaz a jako protiargument uvádí extrémní příklad, že lidé se liší ve spoustě různých věcech, například každý jinak páchne, ale porovnávat je můžeme jen s dokonalým maximem, takže existuje jakýsi největší smradloch a my mu budeme říkat Bůh.

Dalším důkazem Akvinského je teologický důkaz neboli důkaz z účelného uspořádání přírody, který říká, že živé věci ve světě vypadají, jako kdyby byly stvořené s nějakým předem daným cílem. Tudíž musí existovat někdo, kdo je zkonstruoval a to je Bůh. Tomuto argumentu oponuje samotný Darwinismus [Dawkins c.d.: 100, 101]. Dlouhodobá evoluce přírodním výběrem zapříčiňuje to, že na světě máme spousty živých organismů, které mají vynikající funkčnost i nádherný složitý vzhled, protože jen ten nejlepší přežije. Bertrand Russell je také přesvědčen o tom, že živočichové se vytvářeli tak, aby se přizpůsobili svému okolí. Není důkazu o tom, že by to bylo za nějakým jiným účelem [Russell c.d.: 11].

5.4.2 Ontologický důkaz

Tento důkaz v roce 1078 navrhl svatý Anselm z Canterbury a od té chvíle se vyskytoval v rozmanitých podobách od různých filozofů. „Anselm řekl, že si lze představit bytost, nad níž si nic většího představit nelze. Ale takovou superbytost si dokáže představit i ateista, i když ten by popřel její existenci v reálném světě. Ale jak důkaz pokračuje, bytost, která neexistuje ve skutečnosti, je právě proto, že neexistuje ve skutečnosti, méně než dokonalá. Tudíž tu máme rozpor a *voilà*, Bůh existuje“ [Dawkins c.d.: 102, kurziva v originále]. Představa tak velkolepého závěru na základě tolika slovíčkaření je opravdu zvláštní. Bertrand Russell řekl, že je jednodušší být přesvědčen, že ontologický důkaz je rozhodně mylný, než přijít na to, v čem ta mylnost spočívá [Dawkins c.d.: 103].

5.5 Galileo Galilei

Tento příběh ze 16. a 17. století všichni dobře známe. Uvádím ho zde, protože tento konflikt s římskokatolickou církví by mohl být považován za počátek otevřeného boje vědy s vírou. Když upřímný katolík Galileo Galilei hlásal heliocentrismus, církev to silně pobouřilo, protože ona sama byla přesvědčena o tom, že středem vesmíru je Země, a že heliocentrismus je v rozporu s učením z Bible. V tomto případě byla zřetelně poškozena „intelektuální svoboda“ intervencí církevní autority. Galilei zůstal pobožným napříč všem procesům až do své smrti a často se svými odpůrci rozmlouval o vhodném způsobu čtení Bible [Polkinghorne 2002: 10-11]. Tímto přístupem dala církev do rukou všem ateistům zbraň, kterou proti ní stále bojují.

6. Argumenty říkající „ano“

6.1 Věda založená na víře

Když se podíváte na seznam vědeckých objevů, skoro jistě v něm dočtete o Koperníkově heliocentrické teorii, Keplerových zákonech, Newtonových zákonech a Einsteinově teorii relativity. Nikde však už není zmínka o nejpronikavější myšlence moderní vědy, na které jsou založena všechna vědecká odhalení, jak podotýká D'Souza. Tuto myšlenku nikdo nevnímá, jelikož je brána jako samozřejmá, ale „největší

myšlenka moderní vědy nestojí na rozumu, nýbrž na víře“ [D'Souza 2009: 83]. Grygar přiznává, že Isaak Newton velmi napomohl této myšlence když zformuloval pohybové zákony a zákon gravitační. Ukázalo se totiž, že fyzikální zákony platí i všude ve vesmíru. Z této teze, kterou není možno prokázat, ale kterou vědci musí vždy předpokládat, vychází moderní přírodověda. Znamená to, že fyzikální, chemické a biologické zákony, které vědci odvodí z pokusů zde na Zemi, zobecňují na celý vesmír. Pokud by to nedělali, bylo by neskutečně složité vyvíjet vědecké poznání [Grygar 2002: 12].

Mnoho vědců nařiká, že se víra neopírá o fakta, tudíž náboženství nelze opřít o kritérium pravdivosti. Avšak oni sami nejspíš nemají vůbec ponětí o tom, že jejich věda je postavena na předpokladu náboženského charakteru. Vědečtí pracovníci naprosto bez důkazů předpokládají, že „vesmír je racionální“ [D'Souza c.d.: 83, 84]. I kritérium elegance je pro vědu nezvyklé, všichni vědci věří v krásu přírody a hledají krásné matematické vzorce, které by ji popisovaly a vysvětlily by její fungování [Grygar c.d.: 16]. I ten nejvíce sekulární vědec předpokládá, že se příroda neřídí jen zákony, ale také jednoduchostí a krásou. „Tato skutečnost je podle mého názoru pozůstatkem křesťanství v moderní vědě“ [D'Souza c.d.: 89].

Autoři se tedy snaží naznačit, že i věda se někdy opírá nejen o podložená fakta, nýbrž o myšlenky, které se jí hodí.

6.1.1 Idea racionálního kosmu

Ideu racionálního kosmu vymysleli již předsókratici – Thalés, Parmenidés, Hérakleitos a Pýthagorás. Před nimi existovaly všelijaké vybájené kosmologie, například Egypťané si den vysvětlovali tak, že bůh slunce Ra dělá pravidelnou okružní jízdu po nebi ve svém kočáře. Předsókratikové tedy vyměnili představu kouzelného mýtického vesmíru za racionální kosmos, který člověk může pochopit na základě svého rozumu. To byl rázný posun v uvažování. Jejich vliv bohužel netrval dlouho, z části kvůli Sókratovi, který si myslel, že filozofie by se měla raději zabývat lidskou povahou. Tuto ideu obnovili křesťané, protože se domnívali, že vesmír je stejně tak racionální jako jeho stvořitel [D'Souza c.d.: 84, 85].

„Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh“ [J, 1,1]. *Slovo* je zde *logos*, slovo řeckého původu, které znamená také myšlenka nebo rozum. Křesťanství také učí, že člověk byl stvořen k obrazu a podobě Boží. Tím se má na mysli, že člověku byl nadělen rozum, který ho diferencuje od ostatních věcí a nabízí mu speciální možnost jim porozumět. To, že křesťané věří v nadpřirozené zázraky se dle D'Souzy může pokládat za deviaci od řádu přírody, protože tyto zázraky jsou zajímavé tím, že nejsou běžné [D'Souza c.d.: 85, 86].

6.2 Přírodní vědy a Bible

V této kapitole se podíváme na to, jak Jiří Grygar demonstruje shodu vyprávění z Bible s vědeckým poznáním. Biblický příběh dle něj užívá rozmanitých přirovnání, je tedy značně obrazný. Zpřístupňování jakékoliv přírodní vědy se dělá skrze spousty podobenství, je potřeba šikovného popularizátora, který převede formální jazyk do přístupných formulací pomocí podobenství a tím objasní širokému publiku problém. Bible je geniální v tom, že je nadčasová a stejně tak jako oslovovala prosté lidi v minulosti, bude oslovovat i ty nejvzdělanější, kteří tady budou žít v budoucnost [Grygar c.d.: 26]. Biblické sdělení nadčasově vypovídá o vztahu člověka k Bohu a je určeno všem, bez ohledu na jejich IQ, Bible k nám nemůže promlouvat vědeckým jazykem, musí být univerzálně srozumitelná. Písmo Svaté se tedy potýká se dvěma problémy: musí být pochopitelné bez rozdílu vzdělání a bez ohledu na dobu, Bible totiž není napsána pro určitý letopočet, je napsána „pro všechny letopočty, i pro ty, které teprve přijdou“ [Grygar c.d.: 55].

6.2.1 Velký třesk

Základní pojetí náboženské kosmologie najdeme v Bibli hned na začátku Starého zákona. Tato část Bible byla po dlouhou dobu považována i za teorii kosmologie z hlediska vědeckého. Někteří fyzikové či astronomové se domnívali, že když spočítají stáří jednotlivých rodů ve Starém zákoně, zjistí jaké je stáří naší země. I takoví velikáni jako byl Isaac Newton. Velký třesk neboli vědecká kosmologická teorie o vzniku a raném vývoji vesmíru, je prokazována nejen znalostmi přírodních věd, ale i astronomickými pozorováními [Grygar c.d.: 50-53]. Tato teorie je v rozporu

s chápáním, že šestidenní stvoření světa trvalo opravdu šest dnů. Ale uvědomíme-li si, že před velkým třeskem neexistovala naše planeta, a připustíme-li, že zeměkoule nebyla první vesmírný objekt – a to jednoznačně nebyla – tak nemůžeme mluvit o čtyřiaadvacetihodinových dnech, protože ty jsou určeny otáčením Země kolem své osy. Jednotlivé etapy trvaly vskutku necelé sekundy a nebo také stovky milionů let [Grygar c.d.: 28].

6.3 Křesťanství a rozum

Věda má svůj počátek v Evropě, která byla tenkrát velmi křesťansky založená. Papež Benedikt XVI. ve své řeči v roce 2006 řekl, že křesťanství vždy kladlo důraz na rozum, podle něj je rozum hlavním aspektem křesťanství. Moderní věda je výtvorem středověkých křesťanů a k nejzásadnějším vědeckým zlomům dospěli převážně křesťané. Dokonce i vědci tíhnoucí k ateismu vycházejí z křesťanských předpokladů, ale nemají o tom ani ponětí, jelikož neznají teologii a historii.

Augustin se snažil vyřešit významný teologický oříšek, jestliže bylo včera a pak předevcírem a pak předpředvcírem, kam až pokračuje tato řada? Jestli je nekonečná, nemohl Bůh stvořit svět, který vždycky existoval. Jestli nekonečná není, musel být nějaký začátek, ale co tedy bylo před ním? Augustin našel na tyto otázky překvapivou odpověď a to, že Bůh když stvořil vesmír, tak současně s ním stvořil i čas, tudíž před vesmírem žádný čas nebyl. Když o Bohovi říkáme, že je „věčný“, tak tím máme na mysli, že stojí „mimo čas“. Augustinovy myšlenky o charakteru času se řadí k nejbystřejším povšimnutím v dějinách lidského smýšlení i přesto, že jsou založené výlučně na teologických argumentech [D'Souza c.d.: 77-79].

6.4 Církev jako instituce vzdělávání

Univerzity, které byly v Evropě zakládány ve středověku, byly velmi důležitým bodem pro rozvoj moderní vědy. Když vtrhli do římského impéria barbaři, vymýtili klasické znalosti, na jejichž znovunabytí začali vytrvale pracovat mniši v klášteřích. Kláštery se staly jediným evropským místem získávání, přechovávání a šíření znalostí

na několik set let. Následovalo stavění škol církvemi, nejdříve nižších a středních, jejichž rozvoj přispěl k tomu, že ve dvanáctém století začaly vznikat první univerzity. Robert Grosseteste (františkánský biskup, první rektor univerzity v Oxfordu) navrhoval, aby shromažďování poznatků probíhalo metodou induktivní, pomocí experimentů. Francis Bacon, kterého dnes označujeme jako zakladatele vědecké metody, byl zapálený křesťan. Pod ochranou církve se vyvinuly a fungovaly „první lékařské výzkumné ústavy a observatoře“. Církev byla tedy velmi podstatná vzdělávací instituce, která se zasloužila o západní vědu více než kterákoliv jiná. Na konci středověku se začalo objevovat povolání vědce a od té doby bylo spoustu vědců věřících. Nejen, že byli věřící, ale oni svou práci považovali za „plnění křesťanských cílů“ [D'Souza c.d.: 86, 87].

Čtyřiasedmdesátiletý genetik vysvěcen na kněze dominikánského, Francisco J. Ayala nevidí žádný rozpor mezi vírou a darwinismem. Myslí si, že vědci, kteří útočí na náboženství a vysmívají se mu, například Richard Dawkins z Univerzity v Oxfordu, dělají chybu. Je to ničivé a podněcuje to kazatele k tomu, aby trvali na tom, že stoupeni si musí vybrat mezi Darwinem a Bohem. Často studenti odmítnou evoluci jen kvůli jejich křesťanské víře a o několik let později, když získají hlubší vědecké poznatky, se rozhodnou opustit své náboženství. Dle Ayaly v klášteře nikdy nebyl Darwinismus vnímán jako nepřítel křesťanské víry. Takže když se Ayala stěhoval později do New Yorku, aby pokračoval v doktorátu z oblasti genetiky, převládající americký pohled na přírodní nepřátelství mezi evolucí a náboženstvím byl pro něj šok [Lehrman 2008: 74-75].

I přesto, že vědci zkoumali přírodu, nepotýkali se sekularismem, naopak měli pocit, že dosahují „Božího záměru novým a lepším způsobem, když odhlíží od svaté knihy Boží a místo ní zkoumají Boží tvorstvo“ [D'Souza c.d.: 87]. Hodně věřících vědců bylo k bádání přímo hnáno a inspirováno svou vírou, protože očekávali, že Bůh stvořil Zem krásnou. Pokud došli k nějakému ne úplně hezkému řešení, dostavil se jim pocit, že musí existovat řešení mnohem krásnější [Grygar c.d.: 16].

6.5 Potvrzení některých důkazů o existenci Boha

V předešlé části práce jsem ukazovala možnou argumentaci proti důkazům o existenci Boha, na které ale neměl kdo reagovat. Teď předložím možnou argumentaci, která bude reagovat na argumentaci Dawkinsovu.

V teologii se aplikuje systematický rozum a argumenty nemohou být označovány za nerozumné a na základě toho odbývány jen proto, že se s nimi ateisté neztotožňují. Ani Akvinský, ani Anselm se při pokusech o dokázání existence Boha neopírají o nadlidské přízraky, argumentují zásadně na základě rozumu. Jejich rozjímání o Bohu je pro křesťanství charakteristické, v jiných náboženstvích těžko nalezneme něco obdobného. Předkládané argumenty se nepochybně zrodily v určitých historických a filosofických souvislostech, tudíž, pokud chceme, aby byly přesvědčivé, je samozřejmě potřeba je zmodernizovat [D'Souza c.d.: 81, 82]. „Na jedné straně je jistě třeba rozlišovat mezi vědeckými důkazy a řešením základního teologického problému existence Tvůrce. Věda v přísném slova smyslu teologickou otázku nemůže řešit – ani kladně, ani záporně“ [Grygar 2001: 62]. Grygar tedy nesouhlasí s Dawkinsem v tom, že by se někdy dala zodpovědět otázka existence Boha a tím pádem ji řadí do kategorie trvalého agnosticizmu v principu.

6.5.1 Důkaz ze zřetězení příčin

Důkaz ze zřetězení příčin, jehož autorem byl Tomáš Akvinský, už v této práci byl vysvětlován a byl popřen evolučním biologem Richardem Dawkinsem, který nastolil jako mnoho jiných ateistických autorů otázku nekonečného regresu. Ten se ale bezdůvodně vyhýbá samotnému Bohu. Síla tohoto důkazu ale není v tom, že všechno co existuje musí být závislé na něčem, co je mimo naši soustavu. Důkaz Akvinského není odvozen z předpokladu, že „vše musí mít příčinu“, ale z předpokladu, že „vše co existuje ve vesmíru, musí mít příčinu“. A protože Bůh neexistuje ve vesmíru, nýbrž mimo něj, není elementem soustavy. Proto se na něj logicky nedají aplikovat pravidla kauzality. Představme si román, jenž má zápletky, které samozřejmě vyústí v nějaký závěr, ale spisovatel je příčinou úplně mimo příběh, na zcela rozdílné rovině. Zákony souvislosti, které fungují v příběhu, už ale nefungují vně. Má smysl pátrat po důvodu nějaké postavy, proč se v příběhu objevila, ale je nelogické se vyptávat na autora: „Kdo to je ten Čapek, kde se vzal?“ Z tohoto vyplývá, že Dawkins důkaz Tomáše Akvinského ze zřetězení příčin „ani zdaleka nevyvrátil“ [D'Souza c.d.: 79-80].

6.5.2 Ontologický důkaz

I tento důkaz od svatého Anselma z Canterbury jsme si již v této práci představili. Je založen čistě na dedukci a neopírá se o vědomosti nabyté zkušeností. Pokud někdo porozumí smyslu slova Bůh, bude muset na základě svého rozumu přiznat, že Bůh opravdu existuje. Tento důkaz nebyl zcela přesvědčivý, „Anselm vytáhl teologického králíka z klobouku rétoriky“, ale faktem je, že je velmi slavný, protože se složitě dokazuje jeho nepravdivost. Mnich Gaunilo osočil Anselma z toho, že „nepodloženě přechází od konceptuálního k existenciálnímu“. Anselm Gaunilovi odvětil, že jeho důkaz netvrdí, že všechno, co si zobrazíme v naší mysli, musí bezpodmínečně existovat. Říká jen to, že „existuje a existovat musí to, nad co nic většího nelze myslet“. Jinak řečeno, ontologický důkaz se týká „jediného konkrétního případu“ [D'Souza c.d.: 80-81].

7. Z teorie hurá na praxi

V předcházejících kapitolách jsem se pokusila nastínit dva možné protilehlé pohledy na vztah vědy a víry, nechtěla jsem předkládat jaký je můj vlastní názor na problematiku. Předpokládám tedy, že předešlé kapitoly považujete za předkládání možných úhlů pohledů. Problém, který jsem si pro svou práci zvolila, je velice těžce uchopitelný. Potřebovala jsem se v něm zorientovat a k tomu mi určitě pomohlo studium literatury a stanoviska různých autorů, ale hlavně rozhovory s respondenty. Pro mě je nejdůležitější to, jak se oni dívají na tuto problematiku. Prvotně jsem potřebovala alespoň zkusit nahlédnout na tento problém jejich očima a pokusit se pochopit jejich smýšlení.

Myslím, že na výzkumnou otázku „Jak obhajují vzdělání věřící svou víru před vědou?“ nelze najít zcela jasnou a jednoznačnou odpověď, protože není věřící jako věřící. Je nutné si uvědomit, že každý z respondentů je osobnost. Každý z nich má své vlastní hodnoty, zkušenosti, poznatky atd., které Disman označuje za „subjektivní dimenzi“. Budu se tedy snažit odhalovat struktury a pravidelnosti, které se v datech nachází. Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je totiž porozumět lidem v různých sociálních situacích. Výzkumníkovou prací je se v této respondentově „subjektivní dimenzi“ zorientovat a nalézt všechny významné struktury [Disman 2007: 287-293].

Tudíž já se budu snažit ukázat pohledy věřících na věc. Budu zkoumat, které jsou stejné, které se liší a v čem. A budu se pokoušet odhalit proč tomu tak je. Tyto pohledy budu moci porovnávat mezi sebou, s pohledy autorů, které jsem studovala, ale rozhodně nebudu moci stanovit jasnou odpověď, která by se dala vztáhnout na všechny křesťany. To by byla obrovská chyba, protože to je zkrátka v tomto kvalitativním výzkumu naprosto irelevantní. „Zobecnitelnost v kvantitativním výzkumu zajišťuje náhodný výběr. Tato procedura se však v kvalitativním výzkumu vůbec nepoužívá“ [Hendl 2008: 50].

Povídáním si s respondenty jsem si mohla utvářet jakýsi celistvější pohled na ně samotné, na to jak vnímají různé věci a jaké mají představy. Díky tomu bych měla být schopna předložit možné odpovědi na nějaké další otázky. Například jaký mají dotazovaní názor na vztah vědy a náboženství, s čím se nedokážou v náboženství zcela ztotožnit a jak si představují a vysvětlují Boha, různé nadpřirozené bytosti, úkazy atd. Snažila jsem se oprostit se od všech možných stereotypů a předsudků, ale i přesto je určitě můj výzkum zatížen ani ne tak názorem, jako spíše vlastní zkušeností či v mnohých případech i nezkušeností. Sociolog je jako cizinec nahlízející do subkultury, která mu není vlastní. Jelikož k subkultuře přistupujeme z vnějšku, může se nám zdát divná a může se lehce stát, že ji budeme mylně interpretovat [Disman c.d.: 291].

8. Metodologie

Toto téma jsem se snažila nejdříve nastínit nějakým teoretickým rámcem z literatury. Jako agnostička jsem chtěla nahlédnout do obou protistran problému. Zajímají mě argumenty, které říkají „ne“ ve vztahu věda a víra, ale i argumenty, které tomuto vztahu říkají „ano“. Následně mě samozřejmě zajímalo jaké je to v praxi a jak se k tomu staví mí jednotliví respondenti.

Nejlepší možnou metodou ke zjištění těchto informací se mi zdál polostrukturovaný rozhovor, protože se domnívám, že dotazovaní by nedokázali tak dobře vystihnout své myšlenky a postoje v nějakém dotazníku nebo standardizovaném rozhovoru jako ve volnějším povídání. Účelně jsem nezvolila rozhovor narativní, protože se obávám, že bych nebyla schopna vhodné interpretace. Přeci jen kvalitativní výzkum vyžaduje určitou dávku praxe a zkušeností, kterých zatím moc nemám. Navíc jsem měla dopředu částečnou představu o tom, jaká témata bych chtěla v rozhovoru řešit. V tomto typu rozhovoru jsem tedy měla možnost respondenty trochu směřovat

k tomu, co mě zajímá a co bych od nich chtěla slyšet, ale zároveň jsem jim poskytla dostatek prostoru pro vyjádření věcí, kterým přiřkládají důležitost oni.

Celkem jsem takovýchto rozhovorů uskutečnila osm, vždy s jedním respondentem. Interview jsem nahrávala na diktafon, samozřejmě se souhlasem respondenta, kterého jsem předem upozornila, že v mé práci se nebude vyskytovat jeho jméno ani nic jiného, co by mohlo prozradit jeho identitu. Dále jsem respondenta upozornila na to, že pokud bych mu položila nějakou otázku, na kterou by mu bylo nepříjemné odpovídat, tak na ni zajisté odpovídat nemusí.

S hledáním dotazovaných jsem začala v okruhu svých přátel a známých, kteří mi potom dávali kontakty na jejich přátele a známé, o kterých se domnívali, že by mohli být ochotní rozhovor poskytnout. Jedná se tedy o metodu sněhové koule. “Výzkumník naváže kontakt s určitou skupinou jedinců, pomocí nichž se pak dostává k dalším relevantním jedincům” [Hendl c.d.: 392]. V mém kvalitativním šetření nejde o to, zda jsou respondenti nějak reprezentativní vzhledem k cílové populaci, protože jak už jsem zmínila výše, nejedná se o to, abych stanovila jednoznačné zjištění, které bych pak zevšeobecnila na celé obyvatelstvo žijící v České republice.

V této práci jsem se zaměřila na stoupence římskokatolické církve, kteří studují na vysoké škole a to z jednoho prostého důvodu. Společnost, ve které žijeme, nás velmi ovlivňuje během celého našeho života a proto jsem se snažila dělat rozhovory s lidmi, kteří žijí víceméně ve stejné společnosti jako já. Možná se častěji a záměrně obklopují věřícími lidmi, kterými se já neobklopuji téměř vůbec, ale mýjela nás během našich životů stejná technologie, stejné vědecké poznatky i ve školách jsme se učili převážně to samé, protože nás postihly stejné školní povinné osnovy. Myslím si, že pokud bych rozhovor vedla s někým odlišného věku, kdo se na střední škole nemusel učit biologické, chemické a fyzikální procesy s takovým důrazem na vědu jako dnešní studenti, mohlo by se interview ubírat zcela jiným směrem.

Jsem přesvědčena o tom, že moje babička už někdy slyšela například slovo fotosyntéza a je dost pravděpodobné, že i ví, co to slovo znamená. Ale silně pochybuji o tom, že se kdysi na střední škole musela učit, že při světlé fázi dochází k fotolýze vody a k tvorbě molekul ATP, a že ve fázi tmavé dochází k redukování vzdušeného oxidu uhličitého na cukr vodíkem díky řadě enzymatických reakcí. A už vůbec si nemyslím, že by musela umět tento proces zapsat chemickou rovnicí. Už jen fakt, že

v učebnici biologie pro dnešní gymnázia jsou o vzniku světa téměř čtyři stránky a z nich je pouze osm řádků věnovaných teorii vzniku zásahem nadpřirozené síly. Na zbylých řádcích můžete najít slova jako teorie evoluční abiogeneze, koacerváty, protenoidní mikrosféry, metabolon a další, která zkrátka dávají ve školních lavicích mnohem větší prostor pro vědu než cokoliv jiného [Jelínek, Zicháček 2002: 347-350]. O náboženství jsme se mohli něco málo dozvědět v základech sociálních věd nebo v dějepisu, ale opravdu jen málo, protože i počet vyučovacích hodin humanitních předmětů byl poloviční oproti počtu hodin přírodovědných předmětů.

Tím jsem chtěla pouze vysvětlit proč jsem volila studenty vysokých škol. Protože jsou zkrátka v podobném věku, žijí ve stejné společnosti, prošli stejným či podobným studiem jako já a i přesto všechno dokážou věřit a co víc, ve většině případů to pro ně není ani sebemenší problém.

9. Analýza

Nejdříve jsem si rozhovory zaznamenané na diktafonu přepsala, aby se mi s nimi při analyzování lépe pracovalo, provedla jsem doslovnou transkripci. Dále jsem vytvářela kategoriální systémy, protože pro kvalitativní analýzu je typické vytvářet je „ad hoc z empirického materiálu pro potřeby probíhajícího výzkumu“ [Hendl c.d.: 211].

K tvorbě kategorií jsem využívala program ATLAS.ti, protože umožňuje výzkumníkovi při kvalitativním výzkumu, aby se mohl kdykoliv vrátit k jakékoliv fázi práce a zřehledňuje data. Tento program nenavrhuje možnou interpretaci shromážděných dat, ale je značnou pomůckou při jejich kódování. V analýze jsem vyšla z Grounded Theory neboli zakotvené teorie. Nejdříve jsem provedla otevřené kódování, při kterém jsem přiřazovala označení hlavním tématům rozhovorů. Tím vzniklo 19 nejmenších dále nedělitelných subkategorií. Dále jsem pokračovala axiálním kódováním, při kterém jsem došla k pěti kategoriím, do kterých spadá původních 19 subkategorií dle toho, co konkrétně vyjadřují. Mezi těmito kategoriemi jsem pak hledala souvislosti. Jednalo se o přístup věřícího k jeho víře, vztah k Bohu, vysvětlení náboženských prvků, vztah k církvi a poslední kategorií je věda a náboženství.

Těchto pět kategorií se v určitých místech prolíná a také jimi prostupují dimenze. Již uvedená dimenze subjektivní, která prochází celým výzkumem a nebudu ji

v něm dále zkoumat. A další dvě, které bych nazvala dimenzí emoční a dimenzí institucionální.

Dimenze emoční v sobě zahrnuje vnitřní duchovní zkušenosti, které mají různou intenzitu. Tyto zážitky bývají silně emocionální a většinou vedou k novým poznatkům, věřící si je přímo vysvětlují jako interakci s nadpřirozenou skutečností vně našeho světa. Jelikož se jedná vždy o velmi osobní a vnitřní záležitost, tak k ní výzkumník ani nikdo jiný nemají přístup. Prožití náboženské zkušenosti může mít u jednotlivých lidí nejen různou intenzitu, ale i různou povahu. Může se jednat o zážitek utvrzující, což může být například prožitek při bohoslužbách, kdy mají věřící pocit Boží přítomnosti nebo dokonce vědomí Boží přítomnosti, například skrze činnost kněze. Dále to mohou být zážitky, které vzniknou při vyslyšení modlitby, protože to již věřícímu nadpřirozená bytost nebo skutečnost věnuje svou pozornost. Zvláštní skupinou mohou být zážitky při zjevení [Holm 1998: 36-39].

Dimenze institucionální obsahuje naopak tu „vnější formu“ křesťanství. Mám na mysli vnitřní složení a principy určitého sociálního řádu. Instituce je reciproční typizace, která určitým způsobem řídí lidské chování a typizuje habitualizované jednání [Berger, Luckmann 1999: 56-69]. Je to tedy trvalé schéma fungování nějakého společenství za účelem uspokojení. Každý římskokatolík by tedy měl dodržovat různá formální pravidla a neformální omezení. Při porušení pravidel by mohl být třeba i z církve vyloučen, měl by se proto řídit dle stanovených norem. Od křesťana se očekává, že bude pokřtěn, bude se zúčastňovat mší vrcholících eucharistií, bude chodit ke zpovědi, vykonávat pokání, dodržovat jisté morální zásady, že bude číst Písmo atd.

9.1 Přístup věřícího k jeho víře

V této kategorii mi šlo především o zjištění respondentova vztahu k jeho víře. Nejdříve jsem po něm žádala, aby mi sám popsal svůj vztah k náboženství, v co věří a proč, případně jsem pak pokládala doplňující otázky týkající se převážně rodinného zázemí a respondentova blízkého okolí. Ptala jsem se ho tedy, jestli je jeho rodina věřící, zda byl veden od malička k víře nebo jestli zažil nějaké konflikty s lidmi ve svém okolí, které by byly způsobeny jeho vyznáním. Dále jsem kladla otázku, jestli se ztotožňuje s desaterem Božích přikázání, protože se domnívám, že rozhodně není pravidlem, aby každý člověk vyznávající římskokatolickou víru se podle něj choval. To, jak respondent přistupuje ke své víře, jaký k ní má vztah, se dalo samozřejmě poznat

i z jiných otázek z jiné kategorie, tudíž interpretace tohoto přístupu nevychází pouze a jen z výše zmíněných otázek, ty ilustruji spíše pro představu.

Všichni moji respondenti pocházejí z věřících rodin, případně mají alespoň jednoho rodiče věřícího, tudíž všichni uvedli, že byli k víře vedeni odmalička rodiči, ale dodali, že si prošli jakýmsi „vlastním rozhodnutím“. *Respondentka V.:* „*Ano, vedena jsem byla odmalička. Každou neděli chodíme do kostela. Naši si se mnou o víře neustále povídali, četli mi Bibli, ale teprve v dospělosti jsem si uvědomila, co víra skutečně obnáší, co to znamená a teprve až tehdy jsem skutečně pozvala Ježíše do svého života a to pak byly změny.*“ Na mou žádost respondentka upřesnila, že to bylo kolem dvacátého roku života. Domnívám se, že takovou fázi si musí projít všichni věřící, kteří jsou k víře vedeni od dětství. Tato fáze může proběhnout velmi přirozeně, jak popsala respondentka V. Ona celý svůj život náboženství přijímala, ale v určité věkové hranici prozřela a teprve si skutečně uvědomila, co pro ni víra opravdu znamená. Tímto prozřením byl její vztah k náboženství silně posílen a dostal pro ni osobně hlubší rozměr. Respondent H. mluvil o dobou před vlastním rozhodnutím tak, že byl po narození pokřtěn a chodil do kostela, ale své dětství i pubertu označil za normální. Tím chtěl říci, že se nijak nelišil od svých vrstevníků, jen přijímal „vnější formu“ křesťanství, kterou zhruba v sedmnácti letech prohloubil a zpečetil ji přijetím bířmování, což je jedna z iniciačních svátostí ještě se křtem a eucharistií. Respondent H. období svého rozhodnutí popisoval jako uvědomování si sebe sama a okolí, ve kterém žije. Toto uvědomování podle něj probíhalo na rovině duševní, fyzické, ale i racionální.

Někteří respondenti tedy fázi vlastního rozhodnutí svůj vztah k Bohu upevní, ale u jiných tomu může být právě naopak. Někteří lidé totiž v této fázi začínají rozumovat v jiném směru. Přeci jen malé dítě nedokáže o některých věcech přemýšlet natolik, jako je schopno v pozdějším věku a u některých jedinců to ústí k ohrožení jejich víry. Jak vystihl *respondent B.:* „*Nikdy sem o tom něk víc nepřemýšlel. Většina lidí, který k tomu přivedou rodiče to má prostě tak něk automaticky. Když sem vyrost a dostal rozum, začal sem o tom víc přemýšlet a mám to asi tak, že věřím, že je něco nad náma, nejspíš i v to, že je Bůh. Ale že bych věřil v to, že Ježíš, kterej tu podle Bible byl a byl mesiáš...tomu asi úplně nevěřim.*“ Respondentovi B. se tedy v této fázi nepovedlo svou víru upevnit. Do určitého věku totiž respondent přijímal vše automaticky od svých rodičů a ve fázi rozhodování u něj nastal problém. Z toho vznikla situace, že se označuje za věřícího, označuje se za stoupence římskokatolické církve, navštěvuje mše,

i když ne pravidelně, ale v jeho vyznání jsou věci, proti kterým se silně vyhraňuje a nesouhlasí s nimi. Stejně tak například *respondent P. řekl: „Pro mě je problematickej základní ten kámen katolický víry, že při té eucharistii se to víno a chléb promění v tělo a krev Ježíše Krista, což je pro mě problém jako, já to nedokážu pochopit a to jak jsem říkal, to prostě pochopit nejde, tomu jde jenom uvěřit a s tím mám trochu problém mít tak silnou víru, abych tomu věřil.“* Zajímalo mne tedy, když je respondent k víře veden od malička rodiči, zda tento problém cítil vždycky nebo zda ten problém vznikl někde na cestě vlastního rozhodnutí. Dozvěděla jsem se, že vznik tohoto problému sám respondent připisuje tomu, že začal zhruba kolem šestnáctého roku života o víře trochu přemýšlet. Fáze vlastního rozhodnutí je tedy v životě věřících velmi důležitá a může silně ovlivnit další vývoj jejich vztahu k náboženství, ať už tím, či oním směrem. Respondentka M. se vyjádřila tak, že k náboženství přistupuje s rezervou, což údajně znamená, že asi není úplně vzorová katolička, protože nemá ráda, když jí někdo říká, co smí nebo nesmí, protože to jsou pravidla, která vymysleli lidé. Řídí se spíš svým vlastním svědomím a tento postoj si utvářela tak nějak postupně.

Svědomí hraje v životech křesťanů velkou roli. Respondenti mluvili o svědomí často, ať už když jsme se bavili o trestu od Boha, o Božích přikázáních nebo o jejich celkovém vztahu k náboženství. Svědomí a morálka jsou tedy podstatné prvky. Svědomí popisují jako nějaký vnitřní hlas, který je vede po správné morální cestě a napovídá jim, jestli se v určité životní situaci zachovali správně nebo ne. Jejich náboženství jim tedy pomáhá být lepším člověkem. *Respondent P.: „Můj vztah k náboženství je zejména pragmatický, hodně mi to pomáhá v tom mít nějak funkční život, abych dobře fungoval ve vztahu k sobě a ostatním. Beru to jako morální poučky, jakoby drží mě to v morálních kolejkách.“* I respondentka V. například uvedla, že když opravdu přijala Ježíše do svého života, cítila se radostnější, lépe zvládala třeba i zkouškové období a snažila se ostatní spíše pochopit, než je kritizovat, s čímž měla předtím dost velké problémy.

Co se týče samotného Desatera, tam se všichni dotazovaní shodli v tom, že se snaží ho dodržovat, ačkoliv to není zcela jednoduché. Všichni už několikrát nějaké přikázání porušili, ale protože je člověk tvor chybný, je v římskokatolické církvi svátost smíření. Navíc téměř všichni uvedli, že s deseti Božími přikázáními by se měl ztotožňovat i každý správný nevěřící člověk. *Respondentka M. na otázku, zda se ztotožňuje s Desaterem odpověděla: „Ale to zase jo...kromě nesesmilníš (smích). Do toho se moc nevejdu. Myslím, že ty jsou zrovna takový podle svědomí. Každý přece ví,*

že nemá krást a nemá zabíjet a normální lidi se podle toho i říděj...Aniž by přemejšleli nad tím, že jsou to nějaký přikázání.“

Když mluvili dotazovaní o svém vztahu k náboženství, rozdělili se tedy na dvě skupiny. Jedna skupina úplně bez problému náboženství přijímá se vším všudy jako celek, druhá skupina se vůči některým aspektům náboženství vyhraňuje, protože s nimi nesouhlasí nebo se jí nedaří jim uvěřit, jedinci v ní totiž nemají tak silnou víru. To dávám za důsledek již zmíněným dvěma dimenzím. V obou dimenzích se tedy mezi respondenty nachází rozdíly, které vznikly při fázi vlastního rozhodování a jsou ovlivněné náboženským prožitkem. V dimenzi institucionální jsou rozdíly mezi dotazovanými, protože sami respondenti této vnější rovině křesťanství nepřipisují až takovou důležitost. Některé věci nepřijímají, jiné si upravují do určité formy nebo si je různě vysvětlují. Záleží tedy spíše na jejich postoji. V dimenzi emoční jsou odlišnosti, protože každý z respondentů má emocionální zážitek na jiné úrovni, pokud vůbec nějaký má. Akorát při debatě o Desateru došli všichni ke shodě, že i když jim instituce ukládá, aby se podle těchto přikázání chovali, tak ne vždy to dodržují. Podstatné pro ně je naslouchat svému svědomí, přeci jen nedodržet nedělní klid není nic zas tak strašného. Jde tedy o to, co jim instituce ukládá, ale zároveň o jejich osobní pocit, je to tedy souhra obou dimenzí.

Důležité je zmínit, že emoční dimenze není žádná konstantní proměnná, naopak je velmi proměnlivá. Tento vztah k náboženství nebo k Bohu může s věkem získávat hloubku a nebo se pomalu vytrácet, to záleží na tom, jak se dokáže dítě, které přestává být dítětem, jaksi aklimatizovat. Když člověk prochází vlastním rozhodnutím, jak naloží se svou vírou a podrobuje víru svému nabytému rozumu a vědění, může to silně ovlivnit jeho emoční prožitek v záporném, ale i kladném slova smyslu, záleží k jakému výsledku se dobere. Ne každý, kdo začne svou víru podrobovat rozumu, musí dospět k tomu, že cítí nějaký problém. *Respondentka L.: „...myslim, že bych se spíš tak přiřadila do té skupiny lidí, že jakoby čím víc toho vím a mám za sebou, tím spíš si uvědomuju, že víra v něco je důležitá a rozpor v tom nevidim.“* A naopak pokud někdo prožije náboženskou zkušenost, může to silně ovlivnit jeho následné smýšlení o víře. Záleží to tedy na vědomostech, náboženských zkušenostech, ale také na momentálním citovém rozpoložení, jak budu demonstrovat na výpovědi *respondenta P.: „K přijímání chodím tak ňák pravidelně, snažim se tomu věřit, snažim se o tom rozjímat, nějak se k tomu závěru dobrat, ale málokdy se mi to podaří. Taky záleží třeba v jakym rozpoložení na tu mši svatou jdu, jestli se mi stalo něco dobrýho, což si vysvětluju třeba jako nějakéj malej*

dotek Boží nebo jestli tam jdu otrávenej. Různě se to ve mně naklání tejdene od tejdne, jak jsem tomu Bohu zrovna otevřenej.“

9.2 Vztah k Bohu

V tomto bloku otázek jsem se chtěla dozvědět, jakou představu o Bohu respondenti mají. Co nebo kdo to vlastně je Bůh, zdali si ho nějak představují a také proč si vlastně myslí, že existuje. Dále jsem si chtěla utvořit obrázek o přístupu Boha k věřícím tak, jak ho oni vnímají, takže jsem se ptala, jestli Bůh slyší všechny modlitby a jak to asi dělá. A také mě zajímalo, jaký respondenty postihne trest, pokud Bůh zjistí, že se nechovají tak, jak by měli a jak to vlastně Bůh zjistí.

Téměř všichni respondenti vyzdvihli stereotypní představu Boha jako starého pána s dlouhým bílým vousem, který pluje na obláčku. Tuto představu uváděli jako vtip, ale když jsem se jich ptala znovu a vážně, někteří mi nedokázali odpovědět, jak si Boha představují a ani vlastně nevěděli, jestli si ho vůbec někdy představovali. Dotazování nejčastěji uváděli, že Bůh pro ně znamená nejvyšší možné dobro, lásku, vyšší sílu nebo také zdroj energie, z kterého mohou všichni čerpat a který je nekonečný. Respondent H. tvrdil, že představa Boha je vlastně transcendentní, Benedikt XVI. sice říká, že Bůh je láska, což prý není špatné pojetí, ale nikdy nemůže být dobře, protože Bůh sám říká: „Já jsem, který jsem“, a zakazuje lidem, aby si ho připodobnili něčemu, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí. Respondent P. dokonce velmi zajímavě vysvětlil, že samotný pojem *Bůh* je podle něj zavádějící: „*Poslední dobou o tom dost přemýšlím a dospěl jsem k názoru, že veškerý představy Boha, co mi kdy byly předkládaný, tak jsou špatně. Bůh není bytost, i to slovo Bůh je takový nešťastný. Člověk když slyší Bůh, tak si představí nějakou bytost nebo aspoň já to tak mam, ale měli bysme to chápat jako nějaký dění nebo bytí. Místo otázky věříš v Boha by se vlastně mohla říkat třeba otázka věříš ve vyšší smysl života. Bůh pro mě rovná se vyšší smysl života, často se taky říká, že je to největší pravda, dobro a láska. Bůh může teda bejt v každym z nás a taky asi je, a tak se na to taky snažim koukat, že lidstvo dohromady působí jako Bůh nebo je to čistě Boží výtvor, protože v každym člověku je něco Boha a dohromady to dává vyšší smysl života. Takže to je moje představa o Bohu, že vlastně všechno kolem nás je Bůh.“* V pokračování rozhovoru respondent P. připustil, že je vlastně klidně možné, že Bůh je nějaká bytost, ale pokud ano, je to bytost mimo naše chápání. Není to bytost, jakou bychom si uměli představit. Tudíž se vlastně

přiklonil k tomu, co říkal Respondent H., že představa Boha je transcendentní. Respondent P. to odůvodnil tím, že my lidé jsme „omezenci“ a vnímáme pouze tři rozměry v prostoru a čas, kdežto Bůh má těch rozměrů mnohem více.

Otázka existence Boha je sama o sobě zvláštní, protože jestliže slovo Bůh vyvolá v každém trochu jinou představu, pak musí mít každý i trochu jiný důvod, proč věří v Boží existenci. Zde se projeví určité typy věřících nebo respektive druhy vztahů k Bohu. Tyto vztahy jsou přímo závislé na tom, jak začali dotazovaní svůj vztah k náboženství reflektovat a na tom, k jakému došli výsledku. Ten je ovlivněn hlavně tím, jestli mají nějakou náboženskou zkušenost a jak moc pro ně byla emotivní.

Někteří respondenti jsou o existenci Boha přesvědčeni, protože zažili situace, kdy se o ní mohli ubezpečit. Když před sebou měli nějakou těžkou životní zkoušku nebo jen měli zrovna špatnou náladu, Bůh k nim promlouval, ať už ve formě úryvku z Písma nebo skrze člověka. Oni zkrátka cítili Boží dotek a to je důvod proč jsou o Bohu přesvědčeni, je to věc pocitová. *Respondentka V.:* „*To je věc osobní víry každého člověka, to se nedá vysvětlit. Jsou životní situace, že se o tom člověk přesvědčí. Vím, že existuje. Jsem naprosto přesvědčena.*“

Další skupina respondentů si myslí, že Bůh existuje nebo jsou o tom tak nějak přesvědčeni, ale ne zcela. Pro tyto věřící je důkazem Boží existence vlastně existence lidská, protože se domnívají, že existence života na Zemi a vlastně i Zem sama o sobě musí mít nějaký důvod, nějaký vyšší smysl nebo myšlenku, kterou by nazvali Bohem. Dobrým důkazem je pro ně ubohost člověka jako samotného stvoření, který třeba oproti koloběhu v přírodě je velmi nicotnou maličností. Myslím, že dobrým příkladem je nedávná činnost Islandské sopky. Když zkrátka příroda chce, člověk nezmůže naprosto nic a veškerá jeho věda nebo technika selhává. V této skupině tedy respondenti nemluvili o osobním prožitku či setkáním s Bohem, důkazy chápou spíše v obecnější rovině.

Zvláštním případem byla *respondentka M.:* „*Já hlavně doufám, že Bůh existuje, protože jinak by mi asi bylo smutno z toho, že třeba už nikdy neuvidím lidi, který zemřeli. Doufám, že je nějaký nebe, kde jsou a kam přijdu i já a budeme zase spolu. Jinak by to přece bylo hrozně těžký se srovnat s tím, že po smrti už vůbec nic není...jenom nějaký prázdno.*“ Jestliže respondentka M. doufá, že Bůh existuje, znamená to, že ještě nezažila žádnou situaci, kdy by se o jeho existenci mohla přesvědčit jako respondentka V. Nebo ji možná zažila, ale zrovna byla v takové duševní náladě, která jí neumožnila prožít natolik emoční zážitek, jež by jí mohl posunout

z úrovně „doufám“ na úroveň „myslím si“ nebo až na nejvyšší možnou úroveň „zažila jsem“. Je to vlastně stejný případ jako výše zmíněná snah respondentů P. dostat se k tomu, aby opravdu uvěřil v eucharistii. On vlastně „doufá“, že se mu to jednou podaří a zažije to intimní sblížení s Bohem skrze hostii.

I modlení je provázané s představou Boha jako takového. Téměř všichni dotazovaní se domnívají, že Bůh slyší modlitby všech lidí na celém světě, protože je vševědoucí. Jeho moc je nad naše chápání a nedá se nijak vysvětlit. Ale respondent P., který Boha nepovažuje za bytost, ale bytí, má trochu alternativní vysvětlení. Byl také jediný, který nevyřkl slovo *všemohoucí*. Zřejmě proto, že jestliže mu přijde slovo *Bůh* zavádějící, protože si při tom představí bytost, tak slovu *Bůh* nelze přikládat takovouhle vlastnost. Představa, že by nějaké bytí nebo dění mělo být všemohoucí, je trochu zvláštní, ale respondent P. mi princip modliteb vysvětlil tak, jak ho chápe a pojímá on. Vzhledem k tomu, že Bůh je tedy bytí, v každém člověku je kousek Boha a dohromady ho tvoří, tak modlitba je sice rozhovor s Bohem, ale zároveň je to také rozmluva se svým svědomím. Takže když se člověk modlí, mluví tak trochu sám se sebou a ustanovuje nějaké své přání, svou touhu. Zároveň už přemýšlí, proč si něco takového vlastně přeje, čemu nebo komu to prospěje, a může si třeba i odpovědět na otázku jak toho docílit. Modlitba se může vyplnit buď tím, že se tedy přání splní, nebo člověk rozpravou se svým svědomím může zjistit, že to vlastně vůbec nepotřebuje nebo, že je to správně tak, jak to zrovna teď je a není potřeba na tom nic měnit. Modlitba je tedy cesta přiblížení k Bohu, ale také k sobě samému, na které je potřeba pracovat. Na prvku zdokonalování tohoto vztahu se shodlo více respondentů. *Respondent P.:* „Spousta lidí tráví modlitbou několik hodin denně a to jsou lidi, který uměj rozmlouvat s Bohem a s tím svým svědomím mnohem líp než my obyčejný lidi, který na to čas nemáme. Oni si vyhradí čas na to, aby mohli přemýšlet o tom co si přát nebo jak zdokonalit svoji duši, svoje myšlení a oni si tak jakoby dělají duševní hygienu a třeba i tím, že odřikávají ty různé věci několik hodin třeba, je to takový odklonění mysli od všech rušících elementů tohoto světa, může to být velmi užitečný.“ *Respondent H.:* „Zdali si někdo představuje, že když si na Boha vzpomene, jen když něco potřebuje, tak je to jistě bláhové, ale nemůžu to zapřít, je to možné. Tyto modlitby vidím spíše jako postupnou cestu za dokonalostí, která na zemi zatím nastala. Jinak mi je tato otázka neznámá, i když jako určitý symbol přiblížení se k Bohu se modlitba jistě považovat dá. Nemůžeme si ale představovat, že zítra u domu bude stát nové auto a podobné hovadiny. To by asi nebyla ta správná cesta přiblížení k Bohu. Je tedy třeba na tom pracovat.“ K naplnění

modlitby může tedy dojít několikerým způsobem a záleží na dotyčném, jak si to vykládá. To je samozřejmě závislé na úrovni jeho vztahu k Bohu. Pokud se dotyčný nachází na úrovni „zažil jsem“, je logické, že vyplnění modlitby bude připisovat spíše nějakému zásahu Bohem. Pokud se nachází na úrovni „myslím si“ nebo „doufám“, dochází spíše k alternativnímu vyplnění modlitby skrze vlastní uvědomění.

Ze všech výpovědí respondentů vyplynulo, že trestání Bohem je má utkvělá představa, protože Bůh netrestá. *Respondent H.:* „*Pán Bůh tě potrestá (smích), tímto dříve strašily babičky děti.*“ Není to žádný trestající tyran, on se jen snaží dostat lidi zpět na správnou cestu pokud něco udělají špatně. Trest člověk pocítí sám skrze svůj pocit a své svědomí, které ho bude tížit a také tím, že jeho duše nenajde po smrti klid, jak vypověděla respondentka L. Na duši se dělají šrámy a to, jak jsme se chovali, je v ní uložené a ona si tu tíhu nese s sebou. Trest skrze svědomí je možné ilustrovat na příběhu Kaina a Ábela. Když Kain zabil svého bratra Ábela, Bůh označil Kaina znamením, aby ho nikdo nemohl zabít. Musel tedy žít se svým pocitem viny a nikdo ho nemohl ukončit. To, že Kain celý život zpytoval své svědomí, byl pro něj větší trest než smrt sama. *Respondent P.:* „*To svědomí je hledání viny v sobě, ve svém počínání, není to takovej ukřivděneckej přístup, že za všechno můžou ostatní. To svědomí je takový, že se snažíš hledat ve svém přístupu tu chybu.*“

Druhy vztahů k Bohu, které se objevily v mém výzkumu, jsou: „zažil jsem, myslím si, doufám“. Tento vztah je stále se měnící proměnná, která je závislá na vědomostech, náboženských zkušenostech a momentálním duševním rozpoložení. Záleží i na tom, jak moc věřící člověk na tomto vztahu pracuje, jak ho vylepšuje, na jeho soustředění a schopnosti oprostít se od okolního světa a vnímat jen svou duši. Věřící přistupují k Bohu skrze institucionální dimenzi, dostávají se s ním do interakce během modlení, kázání, čtení Písma a jiných dalších „vnějších aspektů“ náboženství. Tuto interakci už pak ale prožívají na základě vnitřní emoční dimenze, která dává základ tomu, na jaké úrovni vztahu k Bohu se respondenti nachází. Tyto vztahy ve své podstatě vysvětlují respondentův přístup k víře. Jestliže jsem nejdříve měla dvě skupiny respondentů, z nichž jedna náboženství přijímá úplně a druhá se vůči něčemu vyhraňuje, pak se vlastně jen druhá skupina rozpadla na dvě menší. Člověk se totiž vůči některým aspektům vyhraňuje proto, že je nezažil, neprožil, necítil, a tak zůstává na úrovni „myslím si“ nebo „doufám“.

Zažil jsem → přijímám zcela

Myslím si

→ nepřijímám zcela

Doufám

9.3 Vysvětlení náboženských prvků

V kategorii vysvětlování náboženských prvků jsem nastolila několik témat či přímých otázek vztahujících se k něčemu, co by nevěřící člověk mohl označit jako nadpřirozené věci. Nechtěla jsem po respondentech, aby mi vysvětlili jak se taková věc může stát, aby mi ji odůvodnili argumenty a přesvědčili mne o tom. Žádala jsem po nich popis jejich představy, jejich vysvětlení těchto jevů, abych mohla přijít na to, jak to, že nejsou v rozporu s jejich věděním. Vytápala jsem se, jestli si dotazovaní nějak vysvětlují, představují nebo zkrátka jak chápou přeměnu hostie v tělo Kristovo, zmrtvýchvstání, nanebevstoupení, zjevení a těhotenství Panny Marie. To, jak respondenti reflektují svůj vztah k náboženství a k Bohu, se odráží na tom, jak si vysvětlují určité náboženské prvky, nebo jak se k nim staví.

Vysvětlení a pochopení přeměny hostie v tělo Kristovo je závislé na vztahu k Bohu. Respondenti řadící se do skupiny „zažil jsem“, jsou přesvědčeni o tom, že tělo Ježíše Krista v hostii opravdu přijímají. Považují to za intimní sblížení s Bohem a je to pro ně vysoký emocionální zážitek. Respondenti, jejichž vztah je na úrovni „myslím si“, chápou eucharistii jako metaforu nebo symbol. Je to pro ně připomenutí utrpení, kterým si prošel Ježíš. Uvědomují si jeho obět' a přijetím hostie si to všechno připomínají a uvědomují si, že by měli být lepší lidé. Je to uvědomění si přítomnosti Ježíše, které jim dodává sílu překonávat sebe sama, své chyby a špatné skutky. Ale je to opravdu jen uvědomění, ve skutečnosti Ježíšovu přítomnost v hostii necítí. Poslední skupina je „doufám“ a s ní spojen výše zmiňovaný případ „snažím se“, který byl sám o sobě demonstrován na příkladu eucharistie.

Jak se respondenti staví k zmrtvýchvstání a nanebevstoupení vychází z jejich chápání eucharistie. *Respondent P.:* „*To si nevysvětluju, to jde přímo ruku v ruce s tou eucharistií, že když už člověk dokáže uvěřit tomu, že v tý oplatce přijímá tělo Ježíše Krista, tak pro něj se automaticky stane samozřejmostí, že ten Ježíš Kristus vlastně vstal*

z mrtvých, poté co byl ukřižován a potom i vstoupil na nebe. Tomu se říká, že to jeho tělo je jakoby tělo oslavené a tohle oslavené tělo přijímáme v tý eucharistii, ale u mě to záleží na té náladě, ale že bych mohl říct, že jsem o tom skálopevně přesvědčen, to nemůžu, ale můj životní cíl je nějak se k tomu dobrat. Mám to už delší dobu, že jako nevěřím, ale věřit bych chtěl.“ Je to opravdu jak respondent řekl, je to velice úzce spjaté. Lidé, kteří v hostii Ježíše opravdu cítí, jsou plně přesvědčeni o tom, že vstal z hrobu v oslaveném těle a zvítězil tak nad smrtí. Snažili se mi vysvětlit, že se jedná o duchovní tělo, ale bylo to pro ně těžké. Jedna respondentka mi doporučila, abych s touto otázkou oslovila spíše nějakého kněze, to ale není předmětem mého výzkumu. Jedinci považující hostii za symbol mi na tuto otázku nebyly schopni odpovědět. Většinou řekli, že je to pro ně záhada nebo o tom nikdy nepřemýšleli a nijak si to nepředstavují. Postoj „doufající“ kategorie lze vyčíst z výše uvedeného citátu. Jestli se respondent snaží dobrat se k eucharistii, snaží se dobrat i k uvěření v zmrtvýchvstání a nanebevstoupení, ale zatím se mu to nepodařilo.

Názory na zjevení a těhotenství Panny Marie nesouvisí s rozdělení do tří stále se opakujících kategorií. Příkládám to tomu, že nikdo z respondentů neprožil zjevení, tudíž úplně chybí emoční rovina, která je pro rozdělení do těchto kategorií velmi podstatná. Co se týče těhotenství Panny Marie, není ani možné, aby s ním měl některý z dotazovaných jedinců spojen emoční zážitek. Nemyslím si tedy, že je podstatné snažit se v těchto dvou případech hledat nějaké struktury. Záleží to čistě na postavení jednotlivých respondentů k čemu se přikloní, je to tedy ta subjektivní dimenze, kterou se ve svém výzkumu nezabývám. Navíc to většina z nich ani neřeší, protože jak přiznali, neposkrvněné početí je pro ně zázrak, který je nelogický, neumí ho vysvětlit a ani se o to nesnaží, zkrátka to tak buď berou a nebo neberou.

Respondent P.: „Já si to nějak jako nevysvětluju, snažím se o tom nepřemejšlet a snažím se to tak nák přijmout, protože v celým tom životě Krista je tohle fakt maličkost. Je to konec konců detail, kterej mě nezajímá, abych se v tom babral, abych třeba nakonec přišel na to, že to byl podvrh. Dospěl jsem k tomu, že to tak prostě bylo a nehodlam zkoumat to, jak to bylo a jestli to tak mohlo bejt. To je možná spíš připodobnění. Možná to je důležitá otázka, když chceš člověku vyvracet jeho víru, ale myslím, že to fakt není podstatný.“

Respondent B.: „Jak to říct? Myslím si, že to nejde.“

Respondentka L.: „No to je taky jedna z věcí, na který se mě často nevěřící ptaj (smích). Zázrak, opět něco nad našim chápáním. Logicky to možný není, existujou ještě ty různý

vědecký dohady s kým mohla Maria to dítě mít, třeba i jeden takovej známej dokument od BBC, nevim ale název. To vše jsou ale dohady a je fakt, že už nikdo nedokáže, jak to bylo. Asi se k tomu dostane otázka, že pak to může být všechno vymyšlené, myslím, že i tohle člověka napadne. Možný to je, dokázat to neumím ani já, ani nikdo jiný věřící, takže pak už tu zbývá jen věřit něčemu, co neumím vysvětlit a zdá se mi to nelogický. A nebo to právě kvůli tomu celý zavrhnout jako, že si to někdo vymyslel. Určitě jsem nad tím přemýšlela, ale protože to neumím vysvětlit, tak to neřeším a beru to v podstatě jako nadpřirozenou věc.“

9.3 Vztah k církvi

Reflektování víry a vztah k Bohu, jak jsme si popsali v předešlých kapitolách, se neprojeví na samotném postoji k církvi jako instituci. Církev jako taková spadá totiž převážně do institucionální dimenze. Primárně mě zajímalo jaký mají dotazovaní vztah k církvi jako instituci a jaký je jejich názor na zlo, které napáchala církev v průběhu dějin. Mám na mysli rozkrádání majetku, čarodějnické procesy, právo útrpné, pohlavní zneužívání dětí biskupy, případně zatajování zneužívání biskupy atd. Vztah k církvi byl ale naznačen ve vícero otázkách.

Dotazovaní nejčastěji o církvi mluvili, když se chtěli odkázat na nějakou autoritu nebo úplně naopak, když chtěli dát najevo nesouhlas s tou autoritou. V prvním případě se jednalo hlavně o vyjádření typu *církev říká, že...církev tvrdí, že...a následné odkazování se na ni. Jednalo se tedy o promluvy v tom smyslu, že pokud něco říká církev, pak to tak bude. Tudíž jedna skupina respondentů církev jako autoritu uznává a přejímá to, co církev říká. Druhá skupina se vůči církvi jako instituci vyhraňuje, protože nesouhlasí se všemi názory církve a mnohdy nesouhlasí s chováním církevních představitelů. Když člověk nedokáže respektovat představitele církve, nemůže pak respektovat ani samotnou církev. Respondent P.: „Já se za to stydím a nesouhlasím s tím, když se církevní činitel vyjadřuje do politiky. To jsou pro mě věci, který spolu absolutně nesouvisej. Protože moje víra je teda to, jak můžu co nejvíc pomoc nebo působit v tom svým okolí a to je v rozporu s těma ambicema papežů a tak.“ Respondent P. dále označil církev za staromódní, podle něj zamrzla již ve středověku v některých mrtvých bodech a to jí před veřejností škodí, protože pak i lidé na to koukají tak, že náboženství a Bůh jsou věci staromódní. On to řeší tak, že si snaží věci vykládat moderně a logičtěji a to mu usnadňuje cestu k Bohu v dnešní době.*

Respondenti jsou toho názoru, že když církev chybuje, jsou to chyby jednotlivých lidí, a protože nikdo není neomylný, neměli bychom to tak hrozně odsuzovat. Podstatná myšlenka je, že Bůh byl dřív než církev, takže je potřeba nejprve uznávat Boha, až druhotně církev. Zde je tedy myslím velmi dobře vidět, že Bůh se nachází na rovině vnitřní, emoční a církev na rovině vnější institucionální. Někteří lidé jsou dobří a jiní zase špatní, bez ohledu na jejich příslušnost k církvi. Samozřejmě, že věřící křesťan by se měl chovat morálně, ale to by snad měl každý člověk. U křesťana je to pouze zarážející v tom smyslu, že on o sobě sám tvrdí, že něco uznává, ale jeho skutky to v podstatě vyvrací. *Respondent H.:* „*To je ale již v Genesis, že člověk se dal na svou cestu, opuštění ráje. To má znázornit, že člověk začal hřešit. Bůh dává člověku volnost se rozhodovat.*“ Takový člověk může být nemocný deviant, který se například snaží samotnou příslušností k církvi bojovat se svou deviací jak podotkla respondentka M. Nebo ten člověk také může být lhář, který věřící není, jen to o sobě tvrdí, aby si ulehčil život, ale to se samozřejmě týká spíše třeba středověku, dnes si tím člověk život po stránce materiální moc neulehčí. *Respondent P.:* „*Já si nejsem jistej, jestli v tom středověku některý ty biskupové věřili v Boha. Kdyby věřili, tak by takový věci nemohli dělat. To byla asi dobrá příležitost, jak se dostat k bohatství, strávit pohodlný život v tom upracovaném středověku. Když jsi nebyl šlechtic, tak bylo dobrý jít dělat kněze a spousta asi morálně slabších lidí to tak udělalo a pak si užívali.*“

Problém respondenti vidí také v tom, že se tyto kauzy až přespříliš medializují. Jsou přesvědčeni o tom, že je potřeba o takových problémech církve mluvit, že by církev měla své chyby uznat a omluvit se za ně, ale že není potřeba vytahovat desítky let staré kauzy a používat je v boji proti křesťanství. Takových kauz už bylo hodně například i mezi pedagogickými pracovníky, jak poznamenala respondentka V., ale nikdo je pak nepoužíval v boji proti někomu, nikdo pak neházel pedagogy do jednoho pytle, protože jsou si všichni vědomi toho, že se jedná o selhání jednotlivce, ne pedagogů celkově. Církev je sice instituce, od které se očekávají určité věci a naopak určité věci se očekávají, že se ve styku s církví nikdy neobjeví, ale církev je výtvar lidský, ne Boží. Nemůžeme tedy od ní očekávat, že bude neomylná.

Hodně respondentů v této otázce mluvilo i o druhé stránce tohoto problému, tedy o tom, co církev udělala dobrého. Jeden respondent mi i vytkl, že se ho ptám na to zlé a ne na to dobré, což byla asi dobrá připomínka. Vysvětlila jsem mu, že jsem očekávala, že tato otázka pro respondenty nebude úplně příjemná, ale že jsem jim chtěla dát prostor k tomu, aby se mohli vyjádřit. Tím, že jsou tyto kauzy medializovány, je většinou

předkládán jednostranný pohled na věc, tím také často vzniká masový odpor k církvi, stačí nahlédnout do internetových diskuzí pod článkem, který nějakou takovou kauzu uvádí. Respondenti tedy dostali i prostor pro vyjádření toho, o co dobré se zasloužila církev. *Respondent H.:* „*Třeba rozjela sociální smír ve společnosti. Tento smír se přenesl i do islámu v podobě almužny. Církev se začala starat o chudé, samotný Ježíš byl velký humanista. Dnešní svět, ve kterém žijeme, je brán zcela samozřejmě, ale mnohé jeho funkce samozřejmě nejsou. Byly utvářeny po staletí a církev na ně měla velký vliv.*“ Také často zmiňovali církev jako vzdělávací instituci.

9.4 Věda a náboženství

V této kapitole se budu věnovat tomu, jaký mají respondenti názor na vztah vědy a náboženství. Jestli si myslí, že se to dá skloubit a v případě, že ano, jestli to jde dobře nebo je to složitější. Že v některých případech mají respondenti problém něčemu uvěřit či něco přijmout jste si mohli přečíst již v předešlých kapitolách. V rozhovorech jsem dala respondentům prostor i pro vyjádření, v čem konkrétně si myslí, že cítí největší rozpor mezi vědou a náboženstvím nevěřící lidé, co nedokážou pochopit a s čím se snaží argumentovat proti náboženství. Dotazovaným jsem kladla i takové otázky, aby sami zkusili určit, kam by v určitých případech nastolili hranici mezi vědou a náboženstvím.

Respondenti se shodli v tom, že věda a náboženství jdou bez problému skloubit. Trochu to prý záleží na dotyčném jedinci, jak se k tomu postaví, ale určitě se věda s vírou nemusí vylučovat. Někteří se domnívají, že víra může přispět k pochopení vědy a naopak vědecké poznání může vést k víře. Tudiž si nemyslí, že by věda popírala náboženství nebo náboženství víru. Jiní jsou toho názoru, že věda a víra leží každá na úplně jiné rovině, takže není důvod k tomu, aby nemohly společně koexistovat, ale je to důvod k tomu, proč na některé věci nelze nahlížet jak z pohledu vědy, tak z pohledu víry. *Respondent H.:* „*Vědecky to pojmout nedokážu, ale myslím, že by bylo chybou Boha zapírat jen kvůli tomu, že ho nedokáže věda pojmout.*“ *Respondent V.* mi dokonce řekl, že má dojem, že se na náboženství snažím hrozně koukat přes mozek. Odpověděla jsem: „No jasně, to je právě to. Mě by zajímalo, jestli na to jde koukat přes ten mozek. Já věřím tomu, že kdyby moje rodiče byli věřící a odmalička by mě k náboženství vedli, tak by teď pro mě nemusel bejt vůbec žádný problém na něj skrz mozek nekoukat.“

Respondent V.: „No, to asi jo, ale my věřící totiž o tom nemáme potřebu přemýšlet. Pro nás jsou to samozřejmosti a pro nás je nejdůležitější na tý víře jakoby ten náš osobní přístup k ostatním lidem, udělat malinkej kousek dobra těm lidem, s kterejma přijdeš do styku. To znamená neubližovat, to je pro nás hlavní úkol toho svědomí, kterej máme v sobě odmalička těma rodičema pěstovanéj. A takový věci jako kde je hranice Boha a vědy, tak my nemáme důvod o tom přemýšlet. My to nevyřešíme a pro nás je důležitý chodit do toho kostela z toho hlediska, že tam doopravdy můžeš cejtit takovou jakoby atmosféru toho klidu. Já tam chodim, když ne kvůli tý eucharistii, tak je to hodina klidu, takže člověk jde potom domu takovej nabitej energií a nedokážu to jako nijak vysvětlit, možná, kdybych si třeba měřil EEG (smích). Prostě je to takový jako nějaký příjemný.“
Zdá se tedy, že věda a víra jsou dvě dimenze ležící mimo sebe. Někdy může jedna vést k druhé či naopak, ale existují věci, které nejsou stejně dobře uchopitelné v obou.

Spíše pro zajímavost tedy uvádím, s jakým nepochopením se respondenti nejčastěji setkávali z řad nevěřících lidí. Samozřejmě sama existence Boha vždycky byla, je a nejspíš i bude ústředním problémem. Problém je v tom, že málo lidí o tom začne přemýšlet do takové hloubky, aby došli k tomu, že nejsou schopni to pochopit, že je to něco nad jejich chápání. Oni to raději rovnou zavrhnou a popřou. Dalším problémem pro nevěřící je existence Ježíše Krista, natož jeho zmrtvýchvstání. Vznik světa z pohledu Bible též nepřipouští, ačkoliv sami věřící v mnohých případech označují šestidenní stvoření světa za připodobnění, které vlastně není v rozporu s vědeckým vyložením vzniku světa. Jediný rozdíl je v tom, že křesťané věří, že vznik světa byl řízen. *Respondentka L.:* „Já s evolucí souhlasím a vnímám vznik světa způsobem jak se vysvětluje vědecky a rovněž to náboženské vysvětlení vzniku světa beru spíš symbolicky, že se to postupně vše vyvíjelo než, že by za šest dní vznikl celý svět.“
Respondent P.: „Já si myslím, že to skoro vzniklo tak, jak to vymysleli ty vědci, jak z anorganickéjch látek vznikla ta organická a pak ty složitější a složitější, až vznikly ty buňky a pak mnohobuněčný organismy až nakonec člověk. Ale myslím si právě, že ten prvotní impuls, že tam byl nějak řízenej.“

Otázky, v kterých si respondenti měli vybrat, jestli by volili spíše cestu vědy nebo víry, jsem kladla proto, abych dokázala, že i věřící člověk se někdy vydá spíše vědeckou cestou než typicky náboženskou. A proč by ne? Vždyť sami dotazovaní tvrdí, že věda s vírou se nevyklučují, naopak se mohou podporovat. Někdy má tedy navrch jedna, jindy druhá a někdy je třeba je propojit, jak se dočtete dále. Nejdřív jsem se

respondentů ptala, jaký je podle nich rozdíl v tom, když někdo tvrdí, že se setkal s Pannou Marií, a jiný, že se včera setkal třeba s Kurtem Cobainem. Proč to první se považuje za zjevení a to druhé většinou za halucinaci, která je připisována drogám nebo psychické poruše, jež se následně léčí léky? Respondenti v tom ale rozdíl neviděli, protože podle nich je stejně tak možné vidět jako nadpřirozenou bytost Pannu Marii, tak i Kurta Cobaina, protože je svoboda vyznání a záleží na tom, čemu je člověk spíše otevřen. *Respondent H. podotkl: „I v církvi jsou zjevení Panny Marie dobrovolné, kdo nechce, věřit tomu nemusí. Mně osobně se zatím nezjevila, ale věřím, že k lidem její láskou promlouvat může. Tedy si nedokážu představit, co by mi měl Kurt Cobain předat tak důležitého krom okultistického zážitku, s kterým si nechci zahrávat. Myslím, že i zde je vidět jaká osobnost toto zjevení měla.“* Smysl této otázky jsem zachovala, chtěla jsem, aby respondent volil mezi psychiatrií a náboženstvím, ale ještě jsem ji trochu vyhrotila, aby byla volba respondentů jasně viditelná. Tázala jsem se, jaký mají názor na vymýtání ďábla. Někdy může člověk vykazovat určité příznaky, které by lékař označil za psychickou poruchu, například schizofrenii, kterou je třeba léčit léky. Věřící člověk by si ale ty samé příznaky mohl vykládat jako napadení ďáblem a mohl by se snažit s nimi bojovat bez pomoci léků za pomoci kněze. Jaké východisko by volili respondenti? Někteří respondenti by volili předně lékaře, jiní exorcistu, což je speciálně vyškolený kněz k vymýtání ďábla povoláný biskupem. Ti, co by volili spíše lékaře, by došli k možnosti exorcisty v případě, že by lékař selhal a člověku nepomohl. Vyskytl se i názor, že by bylo zapotřebí souhry psychiatra i kněze, ale ta je v našem prostředí značně komplikovaná, protože každý má jiné metody, jak problém uchopit.

10. Závěr

V závěru této práce bych chtěla shrnout zjištění z výzkumné části a podat odpověď na hlavní výzkumnou otázku: „Jak vzdělaní věřící obhajují svou víru před vědou?“ Dále se zaměřím na některé věci, které se vyskytly jak v části analytické, tak v části teoretické. Srovnám, zda se pohledy autorů na problém vztahu vědy a náboženství shodují s pohledy respondentů či nikoliv a přidám i svůj názor na tuto problematiku.

V rámci základních pěti kategorií – přístup věřícího k jeho víře, vztah k Bohu, vysvětlení náboženských prvků, vztah k církvi, věda a náboženství – jsem hledala podstatné struktury, které by o problému vypovídaly. Těmito kategoriemi prostupují tři

dimenze – subjektivní, emoční a institucionální. Dimenzí subjektivní jsem se ve výzkumu nezabývala.

Přístup věřícího k jeho víře závisí na výsledku jeho „vlastního rozhodnutí“, kterým si prošli všichni dotazovaní. U někoho to vedlo k posílení víry, u někoho naopak. Respondenti se tedy rozdělili do dvou skupin, z nichž jedna souhlasí se všemi náboženskými aspekty víry, druhá ne. Na úrovni institucionální dimenze je to způsobeno tím, že na tuto „vnější“ formu náboženství mají různé pohledy a připisují jí různou důležitost. V dimenzi emoční, která je proměnlivá, jsou rozdíly v hloubce emocionálních zážitků.

Vztah k Bohu jsem ilustrovala na třech stupních, které se ve výzkumu objevily – „zažil jsem, myslím si, doufám“. To, na kterém stupni se dotyčný nachází, vyplývá z důvodů, proč věří v Boží existenci, která je spjata s představou Boha jako takového. Toto všechno má vliv na to, zda se respondentovi při vlastním rozhodnutí povedlo víru utužit nebo naopak. Stav těchto vztahů ale není konečný, může se stále proměňovat na základě získaných znalostí, náboženských prožitků, náladě a také na základě duševní práce na tomto vztahu.

V kategorii vysvětlení náboženských prvků jsem se nakonec zabývala hlavně eucharistií, zmrtvýchvstáním a nanebevstoupením. To, jak se respondenti k těmto prvkům staví nebo jak si je vysvětlují, je podmíněno reflektováním jejich vztahu k náboženství a Bohu. Lidé ze skupiny „zažil jsem“ jsou přesvědčeni, že v hostii je přítomen Ježíš Kristus, tudíž věří, že vstal z mrtvých a vstoupil na nebe. Jedinci ve skupině „myslím si“ považující eucharistii za symbol o zmrtvýchvstání a nanebevstoupení buď nepřemýšlí nebo je to pro ně záhadou. Respondenti, kteří se nachází na úrovni „doufám“, se snaží dobrat k přesvědčení, že v hostii přijímají oslavené tělo, ale nevede se jim to, tudíž k uvěření ve zmrtvýchvstání a nanebevstoupení ještě nedošli.

Vztah k církvi jako instituci nezávisí na vztahu k náboženství a k Bohu. Církev totiž spadá spíše pod dimenzi institucionální a emoční rovina se zde neprojevila. Jedna skupina respondentů církev považuje za autoritu, druhá skupina ne. Je to ale způsobeno spíše jednotlivci, který církev tvoří a někdy chybují.

V poslední kategorii, která se týká samotného vztahu mezi vědou a náboženstvím, jsem zjistila, že podle respondentů se věda s vírou nevyklučují. Někdy dokonce může jedna přispět k druhé, a druhá k první. Jiní dotazovaní jsou toho názoru, že věda s vírou leží v jiných rovinách, tudíž mezi nimi nevzniká rozpor, ale některé věci

jsou uchopitelné pouze jednou z nich. Sami respondenti ale uvádějí v některých případech, že mají problém něčemu uvěřit a něco přijmout, jak jste mohli vyčíst z předchozích kapitol. Proč tedy tvrdí, že se věda s vírou nevyklučují, že se naopak mohou podporovat, když i oni jako věřící ten problém v některých případech vnímají? Když jsem se zamýšlela nad touto otázkou, přišlo mi, že existuje celkem logické vysvětlení tohoto zdánlivého rozporu, které vlastně vychází ze všeho, co bylo psáno v předchozích kapitolách. Oni nemají problém něčemu uvěřit a něco přijmout kvůli tomu, že mají určité znalosti. Ten problém vzniká tím, že nemají dostatečný náboženský prožitek a jím podloženou víru.

Když se respondenti dostali do fáze vlastního rozhodování a přemýšleli o své víře, někteří svůj vztah k ní posílili a jiní naopak. Ale proč? Rozum respondentů kladl jejich vlastní víře otázky na základě vědeckých poznatků a znalostí. To, zda jim jejich víra na tyto otázky dokázala zodpovědět, záviselo čistě na emoční dimenzi. Oni ty vědomosti mohli mít všichni stejné a přeci se každý k určitým aspektům víry stavil jinak. Není to totiž primárně způsobeno jejich nabytými znalostmi, ale jejich nedostatečnou náboženskou zkušeností, která může být způsobena nevhodným duševním rozpoložením nebo také nedostatečnou prací na vztahu k Bohu, jak uváděli.

Někdy je člověk více ovlivněn svým prožíváním a pak tedy spadá do kategorie „zažil jsem“ a je plně přesvědčen o existenci Boha. Jeho rozum už tedy nemá důvod klást mu otázky týkající se víry, protože on v ní má úplně jasno. V jiném případě člověk ještě nezažil nějakou silnou náboženskou zkušenost, která by ho přesvědčila, a tak je na úrovni „myslím si“ nebo „doufám“. To znamená, že ve všech věcech ohledně své víry jasno nemá a stále existují věci, které si neumí vysvětlit. Ale to není jeho vědeckým poznáním, to mu totiž tyto věci sice nevysvětluje, ale ani nevyvrací, ono je možná neumí ani uchopit. A to je ten důvod, proč mu ve víře nebrání jeho znalosti.

To, že v určitých aspektech víry nemá respondent jasno a nedokáže si je vysvětlit, je způsobeno hlavně tím, že ještě neprožil tu pravou zkušenost, která by mu vše osvětlila. Jak jsem již uváděla, tento vztah zakládající se na emoční rovině, není neměnný a respondenti jsou si toho dobře vědomi. Jinak by naprosto ztrácelo smysl doufat a snažit se dobrat k pochopení, ale oni doufají, snaží se a pracují na svém vztahu k Bohu. Oni doufají, že jednoho dne zažijí při eucharistii takový pocit, který je posune o úroveň výš, protože konečně uvěří v základní kámen křesťanské víry, že přijali tělo oslavené, tudíž, že Ježíš opravdu vstal z mrtvých. Pro ně je mnohem podstatnější ta rovina pocitová, ten příjemný pocit na duši, klid v těle a ta energie, kterou cítí. Boj vědy

s náboženstvím je nesmyslný v tom, že věda bojuje s tou „vnější formou“ křesťanství. Věda se snaží argumentovat na poli institucionalizované dimenze. Ale to, co je pro respondenty na vztahu k víře a k Bohu to nejpodstatnější, tedy ten prožitek, tam se argumentace úplně míjí. Proti prožitku se zkrátka nedá argumentovat. Vy když cítíte například strach, tak vám ho taky nikdo nevymluví, protože vy ho prostě cítíte, vnímáte, víte o něm, je ve vás a s tím horko těžko někdo něco dělá.

Dawkins se zabývá tématem dětí vedených k víře odmalička, ale jeho pohled je, řekla bych, extrémní. On si je jistý tím, že mnoho lidí je ve svém náboženství nešťastných a že jsou k němu vlastně nuceni výchovou rodičů [Dawkins 2009: 22]. Výsledky výzkumu žádné takové zjištění nepřinesly. Je sice faktem, že děti automaticky přejímají náboženství od svých rodičů, aniž by se o tom mohly samy rozhodnout, ale v pozdějším věku dospívají k vlastnímu rozhodnutí. Pochybuji, že když se vyspělá osoba pro něco rozhodne, neučiní své rozhodnutí jen proto, že by se to třeba mohlo dotknout jejích rodičů. Navíc většina těch dětí si během dětství vytvoří jakousi základnu pro svou víru, na které pak staví. Už záleží na nich jak, ale nemyslím si, že by jim ta základna měla v životě nějak překážet nebo dokonce, že by měly být nešťastné.

Dawkins na „škále pravděpodobnosti“ zobrazuje pohledy lidí na existenci Boha. Napadlo mě, že by se daly připodobnit tomu, jaké vztahy k Bohu se objevily ve výzkumu. Jako první je u Dawkinse přesvědčený teista říkající „já nevěřím, já vím“. To je vlastně totožné se skupinou, kterou jsem já postavila na úroveň „zažil jsem“. Na druhé místo Dawkins řadí někoho, kdo si není existencí Boha jist, ale věří v něj. To je v mém případě skupina „myslím si“. Na třetí příčce je nerozhodný člověk, který by ale spíše v Boha věřil. To by se dalo skupině „doufám“ spíše jen připodobnit, ale shoda je v tom, že zde chybí u obou třetích míst emoční zážitek. Ten totiž nerozhodnost a nejistotu eliminuje [Dawkins 2009: 71].

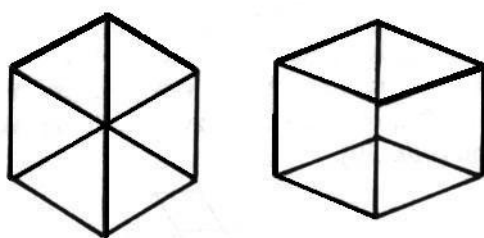
V teoretické části uvádím poznámku o logicích, kteří „šťourají“ v tom, že všemohoucnost a vševědoucnost se vylučují [Dawkins 2009: 99]. Zdá se mi, že slovíčkaření tohoto typu respondenty nezajímá. Oni některé věci všemohoucností Boha vysvětlují, ale ne všichni. Respondent, který si myslí, že Bůh je kousek dobra v každém z nás, že je to tedy nějaké bytí, Bohu tuto vlastnost nepřipsal. Ale zcela jistě to nebylo z „logického“ důvodu, že se všemohoucnost a vševědoucnost vylučují.

Shoda v teoretické části a výzkumu nastala v tématu církev jako vzdělávací instituce. To byla jedna z věcí, kterou věřící na církvi považují za dobrý přínos lidstvu.

Někteří respondenti se shodují s Jiřím Grygarem v tom, že věda a víra ze sebe mohou někdy vycházet a také v tom, že Bible používá mnohdy připodobnění, například v případě vzniku světa [Grygar 2002]. Dotazovaní se i párkrát zmínili během rozhovorů o věřících vědcích, což tedy není shoda s Grygarem, ale fakt, který vlastně podporuje závěr výzkumu. Tedy, že víra s vědou se nevyklučují nebo nemusí vylučovat, protože ve víře v něco nebrání nabyté poznatky.

Téma Boží existence je obecně velmi problematické. Já osobně rozhodně nesouhlasím s Dawkinsem, že hypotéza Boží existence je přísně vědecká [Dawkins 2009: 51]. A nesouhlasí s ním ani respondenti, kteří jsou opačného názoru. Věda Boha uchopit neumí a nikdy umět nebude, protože Bůh je něco nad naším chápáním.

Úplně na konec bych chtěla využít Neckerovu krychli, což je známá optická iluze. Krychli můžete vnímat tak, že je postavená na jedné hraně nebo na jedné stěně. Můžete ji také vidět jako plochý šestiúhelník. Zkrátka váš mozek má na výběr několik možností zobrazení, mezi kterými neustále přeskakuje a nemůže si vybrat. Tuto optickou iluzi Dawkins používá k tomu, aby mohl zjevení nebo dojem, že jsme viděli nebo slyšeli Boha, označit za halucinaci, protože mozek je „zvlášť“ dobře uzpůsobený na vytváření obličejů a hlasů“ [Dawkins c.d.: 110-113]. Já jsem si od něj sice půjčila nápad s Neckerovou krychlí, ale chtěla bych ji využít v opačném smyslu. Chtěla bych jen vtipně poukázat na to, že na některé věci existuje více možných pohledů. V tomto případě doslova.

Použitá literatura

BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona, podle ekumenického vydání z r. 1985*. Praha, ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST, 1991. 1150 s.

DAWKINS, Richard. *Boží blud: přináší náboženství útěchu nebo bolest?* Vyd. 1. Praha: Academia, 2009. 477 s. ISBN 978-80-200-1698-0.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Vyd. 3. Praha: Karolinum, 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

D'SOUZA, Dinesh. *Křesťanství a ateismus úplně jinak: skvělé křesťanství aneb co je na křesťanství tak úžasného?* Vyd. 1. Praha: IDEÁL, 2009. 313 s. ISBN 978-80-86995-11-3.

DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2002. 491 s. ISBN 80-7298-056-4.

GRYGAR, Jiří. *O vědě a víře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství s.r.o., 2001. 128 s. ISBN 80-7192-535-7.

GRYGAR, Jiří. *Svět vědy a víry: soubor tří přednášek, proslovených v letech 1990-1993, doplněných záznamem diskuzí*. Vyd. 1. Valašské Meziříčí: Aldebaran, 2002. 103 s. ISBN 80-903117-0-9.

HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 157 s. ISBN 80-7178-217-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

JELÍNEK, Jan; ZICHÁČEK, Vladimír. *Biologie pro gymnázia: teoretická a praktická část*. Vyd. 5. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. 574 s. ISBN 80-7182-089-X.

KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 2. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ SLON, 2007. 529 s. ISBN 978-80-86429-52-6

KRYVELEV, J. A. *Současná teologie a věda*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1962. 200 s.

LEHRMAN, Sally. The Christian Man's Evolution. *Scientific American*. November 2008, n.11, s. 74-75. Dostupný také z WWW:
<<http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=the-christian-mans-evolution>>

LUŽNÝ, Dušan. *Náboženství a moderní společnost: sociologické teorie modernizace a sekularizace*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. 183 s. ISBN 80-210-2224-8.

MARX, Karel. *Odcizení a emancipace člověka*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1967. 381 s.

NEŠPOR, Zdeněk R., VÁCLAVÍK, David et al.: *Průručka sociologie náboženství*. Vyd. 1. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ SLON, 2008. 449 s. ISBN 978-80-864-92-2.

POLKINGHORNE, John. *Věda a teologie: úvod do problematiky*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. 169 s. ISBN 80-7325-007-1.

RUSSELL, Bertrand. *Proč nejen křesťanem a jiné eseje*. Vyd. 1. Praha: Orbis, 1961. 112 s.

WEBER, Max. *Sociologie náboženství*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r.o., 1998. 367 s. ISBN 80-7021-240-3.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázka rozhovoru s respondentem P. (text)

Příloha č. 2: Seznam kódů (text)

Příloha č. 3: Ukázka kódování z programu ATLAS.ti (obrázek)

Přílohy

Příloha č. 1: Ukázka rozhovoru s respondentem P. (text)

Jaký je Tvůj vztah k náboženství, v co věříš, v co nevěříš a proč?

Můj vztah k náboženství je zejména pragmatický, hodně mi to pomáhá v tom mít nějak funkční život, abych dobře fungoval ve vztahu k sobě a ostatním. Beru to jako morální poučky, jakoby drží mě to v morálních kolejích. Rozhodně věřím v nesmrtelnost lidský duše a tím jsem si tak nějak jistý nebo to je takovej základní kámen, na kterým stavím. Nejsem si přesně jistý, že všechno je tak, jak nám to předkládá třeba moje katolická církev, že některý ty zázraky, který nám předkládaj církev nebo jakoby i Bible, tak se na ně snažím koukat z nějakýho jakoby logičtějšího vysvětlení.

Co si myslíš o vztahu vědy a náboženství? Dá se to skloubit? Jestli jo, tak jde to dobře nebo je to problém?

Myslím, že se to dá skloubit. Že náboženství je především otázka víry, vnitřního přesvědčení a že spousta lidí se snaží různý věci vyvrátit, protože uměj přijmout jenom to, co dokážou pochopit a je spousta věcí, který pochopit nedokážou a s tím se jakoby nejsou schopni ztotožnit. Nemyslím si, že by náboženství popíralo vědu nebo že by věda popírala náboženství. Dokonce si myslím, že je to něco úplně jinýho, ale může to spolu klidně existovat. Třeba v tom mym oboru, v tý medicíně je spousta věcí, který umíme logicky vysvětlit, ale spousta věcí jsou prostě...když máme třeba dva pacienty, který maj zdá se stejný podmínky, stejně proběhne operace a jeden se vyhojí úplně a jeden umře, takže je tam hrozně moc procent okolností, který se nedokážou vysvětlit a to by se mohlo dát prostě za příčinu nějakým jako psychickým vlivem těch lidí nebo jako duševním stavům těch lidí. Nakonec třeba i jakoby nějaký vyšší moci. Myslím si, že když se člověk snaží pochopit Boha jakoby z vědeckýho hlediska nebo snaží se na to přijít, tak, že to nikdy nemůže dokázat nebo nikdy se k tý podstatě ani nepřiblíží. Bůh je ta část lidský osobnosti, co by měla být spíš v tom srdci, kdežto věda je spíš v hlavě a ty musíš na nějaký věci koukat dohromady prostě, se musíš vzít kousek od obojího, aby sis to dobře prohlídla.

Co je pro Tebe v tomto vztahu nejvíce problematické?

To je dobrá otázka. Pro mě je problematickej základní ten kámen katolický víry, že při tý eucharistii se to víno a chléb promění v tělo a krev Ježíše Krista, což je pro mě problém jako, já to nedokážu pochopit a to jak jsem říkal, to prostě pochopit nejde, tomu jde jenom uvěřit a s tím mam trochu problém mít tak silnou víru, abych tomu věřil.

A když teda máš problém jako tomu uvěřit, tak to považuješ jako symbolicky?

K přijímání chodím tak nějak pravidelně, snažím se tomu věřit, snažím se o tom rozjímat, nějak se k tomu závěru dobrat, ale málokdy se mi to podaří. Taky záleží třeba v jakým rozpoložení na tu mši svatou jdu, jestli se mi stalo něco dobrýho, což si vysvětluju třeba jako nějaký malej dotek Boží nebo jestli tam jdu otrávenej. Různě se to ve mně naklání tejdén od tejdne, jak jsem tomu Bohu zrovna otevřenej.

Když jsi věřící odmalička a teď máš trochu problém s tou eucharistií, nebo teda aspoň někdy...ten někdy vzniknul nebo s tím máš problém odmalička?

Myslím, že to je spojený s tím, že jsem začal o víře trochu přemýšlet, já nevím, když mi bylo 16 let plus minus.

Co myslíš, že nevěřící lidé nejvíce vyzdvihují v tomto problematickém vztahu, co je pro ně problematické, čím se nejvíc ohánějí?

Spoustu nevěřících lidí řekne, že je to absolutní blbost, že Boha nikdy nikdo neviděl, tak proč by v něho věřili nebo tak. Málo lidí o tom začne přemýšlet do takové hloubky, aby řekli, že něco nechápou. Oni to spíš rovnou popřou, toho Boha i Bibli a řeknou, že je to blbost. Ani nedojdou k tomu problému, že by mohli něčemu nevěřit. Myslím si, že třeba nevěřej tomu, že by mohl Ježíš vstát z mrtvých, oni dokonce asi ani nevěřej, že Ježíš opravdu existoval, že to byla historická bytost.

A Ty věříš tomu, že Ježíš zmrtychvstal a nanebevstoupil? Představuješ si to nějak nebo vysvětluješ?

To si nevysvětluju, to jde přímo ruku v ruce s tou eucharistií, že když už člověk dokáže uvěřit tomu, že v té oplatce přijímá tělo Ježíše Krista, tak pro něj se automaticky stane samozřejmostí, že ten Ježíš Kristus vlastně vstal z mrtvých, poté co byl ukřižován a potom i vstoupil na nebe. Tomu se říká, že to jeho tělo je jakoby tělo oslavené a tohle oslavené tělo přijímáme v té eucharistii, ale u mě to záleží na té náladě, ale že bych mohl říct, že jsem o tom skálopevně přesvědčen, to nemůžu, ale můj životní cíl je nějak se k tomu dobrat. Mám to už delší dobu, že jako nevěřím, ale věřit bych chtěl.

Co Ty a přikázání, ztotožňuješ se s nima?

Ztotožňuju.

Jak si představuješ Boha?

Poslední dobou o tom dost přemýšlím a dospěl jsem k názoru, že veškeré představy Boha, co mi kdy byly předkládány, tak jsou špatné. Bůh není bytost, i to slovo Bůh je takový nešťastný. Člověk když slyší Bůh, tak si představí nějakou bytost nebo aspoň já to tak mám, ale měli bysme to chápat jako nějaký dění nebo bytí. Místo otázky věříš v Boha by se vlastně mohla říkat třeba otázka věříš ve vyšší smysl života. Bůh pro mě rovná se vyšší smysl života, často se taky říká, že je to největší pravda, dobro a láska. Bůh může teda být v každém z nás a taky asi je a tak se na to taky snažím koukat, že lidstvo dohromady působí jako Bůh nebo je to čistě Boží výtvar, protože v každém člověku je něco Boha a dohromady to dává vyšší smysl života. Takže to je moje představa o Bohu, že vlastně všechno kolem nás je Bůh.

Co říkáš na diskuze, jestli je Bůh žena nebo muž?

To je samozřejmě blbost no (smích). Ale je možný, že to nějaká bytost je, ale absolutně mimo naše chápání. My jsme takový omezení, že vnímáme tři rozměry v prostoru a ještě trochu času a samozřejmě Bůh má těch rozměrů mnohem víc. Bůh je pro mě nepředstavitelný, ale snažím se ho vykládat si takhle, abych se tomu nějak přiblížil. Možná i proto, že se mi to zdá i trochu moderní, když si to takhle vysvětlím svejma větama, tak se trochu oprostím od těch středověkých nebo mrtvejších bodů, na kterých zamrzla ta katolická církev nebo co si myslí ty lidi o těch věřících lidech, že Bůh je něco strašně staromódního a snažej se to vysvětlit jako nějakýho dědečka a já se právě snažím k tomu přistoupit moderní cestou.

Na jaký jsi fázi, doufáš, že Bůh existuje nebo seš o tom přesvědčený a proč?

Jsem o tom tak nák přesvědčený a proč, to nevím. Ale myslím si, že takovej dobrej důkaz je ubohost člověka jako samotného stvoření nebo taková jeho bezvýznamnost a když to postavíš do kontrastu s nějakou velkolepostí světa třeba k evoluci nebo koloběhu života na zemi, tak jsem přesvědčený o tom, že tam musí bejt nějaká myšlenka a tomu bych říkal Bůh tý myšlence.

Jak si vysvětluješ, že Bůh slyší všechny modlitby?

To je tím jak jsem říkal, že Bůh pro mě není bytost, ale je to bytí, v každym člověku je kousek Boha, takže když se ty modlíš a něco si přeješ, tak se ti to může splnit buď tím, že to dostaneš nebo že dospěješ k tomu, že to vlastně nepotřebuješ nebo zjistíš, že to je vlastně správně tak, jak to je. Modlitba je rozhovor s Bohem, ale je to taky trochu rozhovor se svým svědomím. Takže ty si vlastně rozmlouváš co bys chtěla a zároveň o tom přemejšlíš, proč to chceš a k čemu ti to bude a odpovíš si třeba i jak toho docílíš. Takže je to z velké části rozhovor s tím svědomím. Spousta lidí tráví modlitbou několik hodin denně a to jsou lidi, který uměj rozmlouvat s Bohem a s tím svým svědomím mnohem líp než my obyčejný lidi, který na to čas nemáme. Oni si vyhradí čas na to, aby mohli přemejšlet o tom co si přát nebo jak zdokonalit svoji duši, svoje myšlení a oni si tak jakoby dělaj duševní hygienu a třeba i tím, že odřikávaj ty růžence několik hodin třeba, je to takový odklonění mysli od všech rušících elementů tohohle světa, může to bejt velmi užitečný.

Proč, jak a jestli vůbec Tě Bůh potrestá když se nebudeš chovat tak, jak bys měl? A jak vlastně zjistíš, že ses tak nechoval?

Tak třeba příkázání nepokradeš a ty když něco ukradneš, tak na tebe zaprví dolehne světská spravedlnost, tak tě asi zavrou do vězení a za druhý by tě mělo tížit svědomí, což si myslím, že všichni lidi co choděj do kostela, tak maj to svědomí tak vytříbený, že je potom potrestaj výčitky svědomí. Tak i to poznáš, že ses nechoval tak jak...prostě to se mi stává, že když se třeba pohádám s bráchou, tak mě to potom večer tíží, večer si říkam seš blbec, mohl sis to rozmyslet a ustoupit a ublížil si tím bráchovi a sobě a rozhodně to nebylo správný. To svědomí je hledání viny v sobě, ve svým počínání, není to takovej ukřivděncekej přístup, že za všechno můžou ostatní. To svědomí je takový, že se snažíš hledat ve svým přístupu tu chybu. Taky si myslím, že si tam děláš šrámy na tý svý duši a že když je nesmrtelná, tak pak s těma jizvama a šrámama budeš mít těžší umírání a i tu další etapu života budeš mít trýznivější, myslím další etapu duše po tý smrti.

Co věříš, že následuje po smrti?

Nevím.

A co myslíš, že následuje, tak asi o tom někdy přemejšlíš ne?

Mám nějaký představy. Katolická církev má nebe, očistec a peklo. Nebe si můžeš představit jako absolutní blaho a to peklo jako absolutní zatracení, tam je to jako nepříjemný. Očistec je taky nepříjemnej, ale máš možnost, že se dostaneš do toho nebe, nevím kdy, ale je to možný. Já fakt nevím jak to bude potom, to si nedovedu představit.

Jak si vysvětluješ Zjevení Boha nebo andělů?

To si vysvětluju a v to normálně dokonce i docela věřim, protože jako to je, že věřim v nějakou přítomnost těch nadpřirozenejch bytostí, protože jsou místa, kde se z ničeho nic cejtíš jinak, ať už dobře nebo špatně a někdo tomu říká, že to jsou prostě místa, kde se ty

bytosti prolínají nebo tamtudy vcházejí do tohoto světa a myslím si, že ve spoustě kultur je takových informací o tom, že někdo viděl někoho nebo nějaký takový nadpřirozený jevy, že pro mě není problém tomu věřit, že doopravdy existují tyhle bytosti. Taky to chce, aby tomu ale byli lidé otevření. Znam jedno místo, říká se tomu hrad Zvěřinec a tam je prostě lidem špatně. Někteří lidé tam vidějí duchy a někomu je tam jenom špatně. Nedokážu to vysvětlit, ale to je takový místo pro mě, kde je jednoduchý možná přijít s nějakou nadpřirozenou bytostí do styku.

Jakej je podle Tebe rozdíl v tom, když někdo tvrdí, že se setkal s andělem nebo Pannou Marií a když někdo tvrdí, že si povídal včera s Kurtem Cobainem? Proč to první se považuje za zjevení a to druhý za halucinaci, která se pak většinou léčí silnými léky?

Oni to taky nějak posuzují, za jakým účelem to viděli a v jakém byli stavu, jestli třeba nebyli zfetováni a tak, ale právě si myslím, že jako nadpřirozenou bytost můžeš vidět kohokoliv, ať už Pannu Marii nebo Kurta Cobaina, záleží na tom čemu je ten člověk otevřenější. Myslím si, že léčit tohle léky je nešťastný, ale když to někomu pomůže, tak proč ne, já jsem takové otevřenější člověk.

Tak kde myslíš, že by měla být hranice mezi vědou a náboženstvím, v tomhle konkrétním případě mezi psychiatrií a náboženstvím? Tady narážím trochu na vymítání ďábla. Když podle lékařů je člověk schizofrenní a podle církve je posedlý ďáblem. Problém je v tom, že každý by tu situaci řešil jinak, lékař léky a církev vymítáním...Jaký máš na tohle názor?

Já myslím, že by tam měla být hranice, kdy ten člověk sám řekne nebo sám si uvědomí, že mu to škodí, že se třeba dostane do nějaký moci těch nadpřirozených bytostí a nedokáže se z toho sám vymatit a neví si s tím rady a začne nějak chátrat, tomu bych věnoval i pozornost těch psychiatrů. Psychiatři by měli brát v potaz, že lidé můžou něčemu věřit a není to nemoc. Psychiatr který by popíral, že člověk může věřit v Boha, nesmrtelnost duše, tak by asi nebyl moc dobrý psychiatr. Je spousta věcí, které se tady dějou a nedají se vysvětlit. Neumíme to zatím vysvětlit a je to spojený s různějma geopozitivními vlivy třeba. Některý místa přitahují takovýchle speciálních věcí, některý lidé to umějí vnímat a některý lidé to cejtějí. Třeba Lidice od starověku už byli třikrát vypálený, to místo přitahuje nějaký průšvihy, možná to nebylo jenom nacistama. Je to fakt zajímavý.

Mně to třeba taky dost zajímá, je to fakt zajímavý, ale pořád je to všechno nějak mimo moje chápání.

No já si právě myslím, že ty se na to snažíš hrozně koukat přes ten mozek.

No jasně, to je právě to, mě by zajímalo, jestli na to jde koukat přes ten mozek. Já věřím tomu, že kdyby moje rodiče byli věřící a odmalička by mě k tomu vedli, tak by to pro mě třeba vůbec žádný problém nebyl.

No, to asi jo, ale my věřící totiž o tom nemáme potřebu přemýšlet. Pro nás jsou to samozřejmosti a pro nás je nejdůležitější na té víře jakoby ten náš osobní přístup k ostatním lidem, udělat malinký kousek dobra těm lidem, s kterejma přijdeš do styku. To znamená neublížovat, to je pro nás hlavní úkol toho svědomí, kterej máme v sobě odmalička těma rodičema pěstovanéj. A takový věci jako kde je hranice Boha a vědy, tak my nemáme důvod o tom přemýšlet. My to nevyřešíme a pro nás je důležitý chodit do toho kostela z toho hlediska, že tam doopravdy můžeš cejtít takovou jakoby atmosféru toho klidu. Já tam chodím, když ne kvůli té eucharistii, tak je to hodina klidu,

takže člověk jde potom domu takovej nabitej energií a nedokázu to jako nijak vysvětlit, možná kdybych si třeba měřil EEG (smích). Prostě je to takový jako nějaký příjemný.

Co říkáš na těhotenství Panny Marie? Jako budoucí lékař věříš tomu, že mohla otěhotnět bez partnera?

Já si to nějak jako nevysvětluju, snažím se o tom nepřemejšlet a snažím se to přijmout, protože v celým tom životě Krista je tohle fakt maličkost. Je to konec konců detail, kterej mě nezajímá, abych se v tom babral, abych třeba nakonec přišel na to, že to byl podvrh. Dospěl jsem k tomu, že to tak prostě bylo a nehodlam zkoumat to, jak to tak bylo a jestli to tak mohlo bejt. To je možná spíš připodobnění. Možná to je důležitá otázka, když chceš člověku vyvracet jeho víru, ale myslím, že to fakt není podstatný.

Já jsem teď četla knížku Boží Blud od evolučního biologa a ten píše, že křesťani se často oháněj tím, že věda není v teologických otázkách podstatná, ale v momentě, kdy by se třeba objevila nějaká DNA, která by to potvrdila, že Ježíš neměl biologického otce, že by se to křesťanum asi hodilo. Že v momentě, kdy by to věda uměla a dokázala potvrdit, že by to asi podstatný bylo.

To asi jo no. To asi řek pravdu, ale to je stejnej příklad jako s Turinským plátnem. To je samozřejmě blbost, protože když si otiskneš svojí tvář na papír, tak se úplně změní proporce. Budeš mít vzdálenost od ucha k uchu ne těchle 10 centimetrů co vidíš na tom obraze, ale bude to 40 centimetrů, protože tam je předozadní rozměr a ty lidi tomu taky dlouho věřili nebo to tak prostě přijímaj, ale pro mě je to jasnej podvrh. Pro mě prostě nejsou podstatný důkazy, že to tak bylo, ale spíš co se ten Ježíš snažil sdělit těm lidem, ten jeho odkaz, to za co umřel. Říkal těm Židům, že není důležitý to, co dokážete tady na tom světě, ale žijte tak, aby ta vaše duše dostala poklady v nebi a oni to prostě nedokázali přijmout.

A co říkáš na zlo, které napáchala církev? Nemá smysl tvrdit, že se nestávalo upalování čarodějnic, znásilňování dětí biskupama, rozkrádání majetku atd.

Bůh byl dřív, než byla církev, takže církev je lidskej výtvar a to je třeba oddělovat. Důležitější je uvěřit v Boha a pak uvěřit v církev. Já se za to stydim a nesouhlasim s tím, když se církevní činitel vyjadřuje do politiky. To jsou pro mě věci, který spolu absolutně nesouvisěj. Protože moje víra je teda to, jak můžu co nejvíc pomoc nebo působit v tom svým okolí a to je v rozporu s těma ambicema papežů a tak. Na druhou stranu taky církev byla dlouhou dobu vzdělávací instituce, takže zneužití světský moci bylo z velký části negativní, co se týče těch válek, upalování čarodějnic a tak a trochu do strany jde ta pozitivní. Mně se to nelíbí a je mi líto, když i naši přední biskupové se hádaj o tom kdo bude spravovat katedrálu a kdo nebude a to není to hlavní co by měla církev dělat. Já si nejsem jistej, jestli v tom středověku některý ty biskupové věřili v Boha. Kdyby věřili, tak by takový věci nemohli dělat. To byla asi dobrá příležitost, jak se dostat k bohatství, strávit pohodlnej život v tom upracovaným středověku. Když jsi nebyl šlechtic, tak bylo dobrý jít dělat kněze a spousta asi morálně slabších lidí to tak udělalo a pak si užívali. V kontrastu k těm církevním špičkám jsou asi kněží na těch zapadlejch menších farnostech, kteří v toho Boha opravdu věří. Teď teda taky byla strašná aféra, za kterou se jako stydim, ale na druhou stranu, člověk by neměl odsuzovat ty ostatní. Poslední dobou jsem takovej míň pesimistickej co se týče naší republiky, protože se furt říká, že jsme ateistická země, že je tady nějakých 5 % věřících, ale spousta lidí má ve svý hlavě něco, že tam nahoře je, ale nedokážou to nějak pojmenovat. Kdežto je spousta jinejch evropskejch zemí co se považujou za křesťanský a lidi se tam

choděj pokřtít a do kostela, ale to je tak všechno. Přijde mi to jako povrchnost, jenom to ukazovat.

Jakou teorii vzniku světa uznáváš a co říkáš na teorii evoluce?

Já si myslím, že to skoro vzniklo tak, jak to vymysleli ty vědci, jak z anorganických látek vznikla ta organická a pak ty složitější a složitější až vznikly ty buňky a pak mnohobuněční organismy až nakonec člověk, ale myslím si právě, že ten prvotní impuls, že tam byl nějak řízený. Ale třeba i vznik vesmíru, ten Bůh, to bytí může být až takhle velký. Teorii evoluce asi věřím, je to všechno pěkně propracovaný ty kořeny jak se co z čeho vyvinulo, nejsem ortodoxní odpůrce, ale vrtá mi hlavou, že chyběj takový ty mezičlánky, že se nacházej ty druhy, ale ty mezičlánky v těch výkopech chyběj. Ale jak se píše o Adamovi a Evě, ten Starý Zákon, pro mě je to jako z velký části spíš, to záleží... Od Mojžíše to беру jako historický bytosti, třeba i Abrahám je asi založený na velký pravdě, ale třeba co se týče Adama a Evy, to bude spíš jako vysvětlení nebo legenda, než že bych tomu věřil, že se to tak doopravdy stalo. Nevěřím tomu, že byl svět stvořený za 6 dní, tomu věří asi málokdo z těch věřících, to je spíš takový připodobnění.

Příloha č. 2: Seznam kódů (text)

<u>SUBKATEGORIE</u>	<u>KATEGORIE</u>	<u>DIMENZE</u>
Vztah k náboženství Příkázání	PŘÍSTUP VĚŘÍCÍHO K JEHO VÍŘE	
Existence Boha Představa Boha Trest od Boha	VZTAH K BOHU	
Eucharistie Těhotenství Panny Marie Posmrtný život Zjevení Zmrtvýchvstání a nanebevstoupení Modlitby Peklo Vznik světa, evoluce	VYSVĚTLENÍ NÁBOŽENSKÝCH PRVKŮ	SUBJEKTIVNÍ EMOČNÍ INSTITUCIONÁLNÍ
Špatnosti	VZTAH K CÍRKVI	
Vztah vědy a náboženství Co je pro věřící problém Co je pro nevěřící problém Psychiatrie versus náboženství Vymýtaní ďábla	VĚDA A NÁBOŽENSTVÍ	

Příloha č. 3: Ukázka kódování z programu ATLAS.ti (obrázek)

The screenshot displays the ATLAS.ti software interface. The main window shows a text document with several segments highlighted in blue. The code list on the right side of the interface lists the following codes:

- Vztah k náboženství
- Přístup věřícího k jeho víře
- Přikázání
- Vztah k náboženství
- Přístup věřícího k jeho víře
- Přikázání
- Přístup věřícího k jeho víře
- Vztah vědy a náboženství
- Věda a náboženství
- Co je pro věřící problém
- Věda a náboženství
- Co je pro nevěřící problém
- Věda a náboženství
- Představa Boha
- Vztah k Bohu
- Představa Boha
- Vztah k Bohu
- Představa Boha
- Vztah k Bohu
- Existence Boha
- Vztah k Bohu
- Přístup věřícího k jeho víře

The text in the main window includes the following paragraphs:

12 Tak nejdřív by mě zajímal Tvůj vztah k náboženství...můžeš se k němu trochu víc rozpovídat v co věříš, proč věříš atd.

13 K víře jsem byla vedená z rodiny, takže od dětství chodím do kostela a věřím v Boha. Ale zase nejsem dogmatik, takže k tomu přistupuji s rezervou. Jinak chodím do římsko-katolického kostela.

14 Co tím myslíš, s rezervou?

15 Snažím se spíš řídit nějakým vnitřním hlasem, říkejme mu třeba svědomí. Nejsem asi zrovna vzorová katolička. Nemám ráda, když mi někdo říká, co smím nebo nesmím...protože jsou pravidla, který vymysleli lidé. Jak píše Dan Brown, Bible nám nepřišla z nebe faxem. Spíš se snažím žít jako dobrý člověk, než jako věřící.

16 Takže třeba s deseti příkázáními se úplně neztotožňuji?

17 Ale to zase jo...kromě nesmíš (smích) Do toho se moc nevejdu. Myslím, že ty jsou zrovna takový podle svědomí. Každěj přece ví, že nemá krást a nemá zabíjet a normální lidé se podle toho i řídí. Aniž by přemýšleli nad tím, že jsou to nějaká příkázání.

18 Co si myslíš o vztahu vědy a náboženství? Dá se to skloubit nebo neadá, jde to špatně nebo dobře?

19 Myslím, že to záleží na každém člověku, jak se k tomu postaví. Nemyslím si, že se to úplně vyhýbá. Nebo spíš se to nemusí vyhýbat.

20 A co je třeba pro tebe v tomhle vztahu nejvíc problematický?

21 Řekla bych, že hlavně lidi, který nedokážou překonat představy proti věřícím a věř jako takový. Ty dělají tu propast, která se mezi vírou a vědou dělá. Vždycky je to hrozně o lidech. Samozřejmě i lidí, kteří stojí na druhé straně a brojí proti vědě. I když já si myslím, že tohle byl celkový problém spíš minulých let. Ale zase tolik do toho nevidím.

22 A co si myslíš, že zrovna tyhle lidi vyzdvihují jako největší problém mezi vědou a vírou?

23 Řekla bych, že hlavní problém vždycky byl a vždycky bude to, jestli Bůh je. Věda bude tvrdit, že není. Vra, že je. Ani jeden to nemůžou dokázat a ani vyvrátit a budou se o tom dohadovat pořád.

24 A jak ty si představuješ Boha?

25 Jako jak vypadá? Já mám asi pořád takovou dětskou představu...starý pán s bílým phovousem? (smích) Nene, já ani nevím, jestli si ho někdy představuju, jak vypadá.

26 Tak nevíš, jestli si ho představuješ, ale myslíš, že je to starý pán s plnovousem?

27 Nene, to spíš byl jenom takový víp. Myslím, že jsem nad tím asi nikdy nepřemýšlela. A upřímně ani nevím, jak bych si ho měla představovat, protože když jsou obrázky, tak jenom Ježíše, ale nikdy ne Boha otce.

28 Co si myslíš o debátách typu, jestli je Bůh žena nebo muž?

29 Že to je stejný jako debata, který pohlaví to má těžší. Každý pohlaví bude tvrdit, že to mají těžší zrovna oni a proč. Řekla bych naprosto zbytečná debata.

30 Proč si vlastně myslíš, že Bůh existuje nebo případně proč jsi o tom přesvědčená?

31 Já hlavně doufám, že Bůh existuje, protože jinak by mi asi bylo smutno z toho, že třeba už nikdy neuvidím lidi, kteří zemřeli. Doufám, že je nějaký nebe, kde jsou a kam přijdu i já a budeme zase spolu. Jinak by to přece bylo hrozně těžký se srovnat s tím, že na smrti už vůbec nic není. Jenom nějaký nářádný